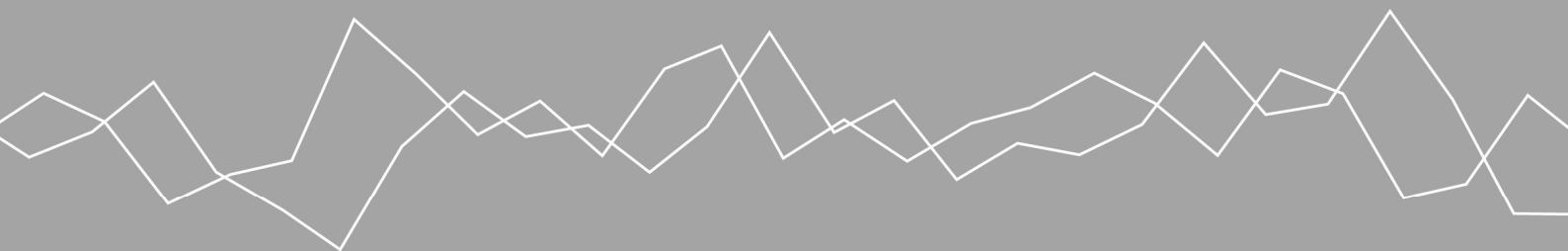


International Bachelor Law & Economics (IBLE)



seo economisch onderzoek

Amsterdam, maart, 2010
In opdracht van de Erasmus Universiteit Rotterdam

International Bachelor Law & Economics (IBLE)

Verkenning potentiële behoefte

Emina van den Berg
Ernest Berkhout
Siemen van der Werff



seo economisch onderzoek

“De wetenschap dat het goed is”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winstoogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport nr. 2010-02

Inhoudsopgave

Samenvatting	i
1 Inleiding	1
2 Relevante markt	3
2.1 Aanbod in Nederland	3
2.2 Aanbod in het buitenland	8
3 Ontwikkeling studentenvraag	13
3.1 Studentenvraag bacheloropleidingen in Nederland.....	13
3.2 Studentenvraag masteropleidingen in Nederland	18
4 Profiel en arbeidsmarktpositie alumni	23
4.1 Profiel van alumni uit de relevante markt	23
4.2 Arbeidsmarktpositie van alumni uit de relevante markt	26
5 Arbeidsmarktvrage	31
Bijlage A.1 Relevante masteropleidingen in Vlaanderen	35
Bijlage A.2 Relevante masteropleidingen in Duitsland	37
Bijlage A.3 Relevante bacheloropleidingen in Ierland	39
Bijlage A.4 Relevante bacheloropleidingen in VK	43

Samenvatting

De Erasmus School of Law, onderdeel van de Erasmus Universiteit Rotterdam overweegt een nieuwe Internationale bacheloropleiding 'Law and Economics' (IBLE) aan te bieden. Dit rapport verkent de potentiële markt voor deze opleiding en heeft als doel de potentiële behoefte aan de IBLE in kaart te brengen, vanuit het perspectief van de student én de werkgever. De uitkomsten van het onderzoek reiken voornamelijk kwantitatieve informatie aan voor het beantwoorden van de vraag: *is de arbeidsmarkt gebaat bij een nieuwe universitaire Engelstalige bacheloropleiding Law en Economics?* De volgende punten kunnen in overweging worden genomen:

- In Nederland bestaat er in het studiejaar 2008/2009 geen universitaire bacheloropleiding Economie & Recht. Wel bieden alle universiteiten een bacheloropleiding Economie of Recht aan. Studenten hebben hier de keuze uit 27 opleidingen. Het aanbod aan masteropleidingen is nog groter, namelijk 75. Hiervan zijn er drie op het gebied van Economie & Recht.
- Management, Economie en Recht (MER) is de meest relevante hbo-bacheloropleiding en wordt aangeboden op maar liefst zeventien verschillende hogescholen. Daarnaast bieden hogescholen voornamelijk economische bacheloropleidingen aan. In totaal gaat het om achttien opleidingen bij 27 hogescholen.
- In het studiejaar 2008/2009 volgden bijna 43,5 duizend nieuwe studenten een bacheloropleiding op het gebied Economie, Recht of Economie & Recht. Hiervan stond ruim 65% ingeschreven bij een hogeschool.
- Van het totale relevante aanbod op de hogescholen heeft 56% een Engelstalige variant, bij universiteiten is dit 22%. Dit betreft vijftien opleidingen, waarvan tien op hogescholen en zes op universiteiten.
- In de omringende landen België, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Ierland is het aanbod van relevante opleidingen groot. Vooral Engeland en Ierland zorgen hiervoor. Desondanks bestaat de meerderheid hiervan uit opleidingen Economie of Recht. Opleidingen die beide studiegebieden combineren zijn beperkt.
- De vraag naar relevante bacheloropleidingen is vanaf 1994 gestaag gestegen en er bestaan geen aanwijzingen dat die groei in de nabije toekomst zal afvlakken. Bij hogescholen steeg de vraag sterker dan bij universiteiten. De meeste vraag is afkomstig van economische bacheloropleidingen. Bij hogescholen bepaalt deze vraag gemiddeld 78% van het totaal, bij universiteiten is dit 56%. Omdat voor alle drie de marktsegmenten een stijgende vraag wordt verondersteld, mag er geacht worden dat er een potentiële markt bestaat voor IBLE.
- Ook de vraag naar relevante masteropleidingen is sinds de invoering van de BaMa-structuur gestegen. Economische opleidingen veroorzaken ook hier de meeste vraag. De voorspellingen voor de komende vier jaar zijn hier minder robuust dan bij de bacheloropleidingen, omdat er door de invoering van de BaMa-structuur pas betrouwbare instroomgegevens zijn vanaf het studiejaar 2006/2007. Op basis van deze gegevens is te verwachten dat de instroom bij juridische opleidingen gestaag doorgroeit.

Opleidingen Economie & Recht groeien minder hard. Economische opleidingen leveren in op hun jaarlijkse nieuwe instroom.

- IBLE ambieert 50% buitenlandse studenten aan te trekken. In 2008 is 12% van de nieuwe inschrijvingen bij relevante bacheloropleidingen van buitenlandse komaf, waarvan 3% uit de EER en 9% daarbuiten. Wanneer er alleen naar de opleidingen wordt gekeken met een Engelstalige variant stijgt dit aandeel iets, namelijk tot 14%. Dit aandeel ligt ver van de helft, maar in de niet-relevante markt is het nog minder, namelijk 8%. Desondanks lijkt het waarschijnlijk dat het streefpercentage 50% voor de IBLE wel haalbaar is. De Erasmus Universiteit heeft binnen de Engelstalige relevante markt momenteel namelijk een aandeel van 55% aan buitenlandse studenten.
- Het profiel van alumni bij relevante hbo-bacheloropleidingen is als volgt: 58% is man, de leeftijd bij afstuderen is gemiddeld 23, 20% is allochtoon, 48% heeft een havo-diploma op zak en doet gemiddeld 4 jaar over de studie. Hierin treden nauwelijks verschillen op wanneer er onderscheid wordt gemaakt naar Engelse en Nederlandse voertaal.
- De baanzoekduur van afgestudeerde wo'ers en hbo'ers van relevante opleidingen verschilt nauwelijks ten opzichte van andere opleidingen. Hbo'ers vinden wel sneller een baan dan wo'ers, gemiddelde na zes tegenover acht maanden.
- Alumni van relevante opleidingen gaan vaak aan de slag als (bedrijfs)jurist, accountant, (kandidaats)advocaat of financieel- of beleggingsanalist. Deze functie vervullen zij voornamelijk in de zakelijke dienstverlening en bij financiële instellingen. Juridische functies worden vaak vervuld in het openbaar bestuur.
- Het salaris van alumni bij relevante opleidingen ligt gemiddeld iets hoger dan bij andere opleidingen. Voor wo'ers is dit gemiddeld €134 netto per maand, voor hbo'ers €119.
- Het bedrijfsleven heeft behoefte aan mensen met een economische en juridische achtergrond. Wel is vaker masterniveau gewenst. De mogelijkheden tijdens en na de studie zijn divers, maar soms is ook dit afhankelijk van het eindniveau van de student. De Engelse voertaal van de opleiding lijkt geen toegevoegd aspect van de opleiding te zijn, maar dit kan rusten op een selectie effect. Verder heeft het bedrijfsleven momenteel last van de economische crisis, die het voor hen moeilijk maakt om in te schatten wat de arbeidsmarktkansen zijn van afgestudeerde studenten in de toekomst.

1 Inleiding

De Erasmus School of Law, onderdeel van de Erasmus Universiteit Rotterdam overweegt een nieuwe Internationale bacheloropleiding 'Law and Economics' (IBLE) aan te bieden. Om de draagkracht te onderzoeken voor de start van de opleiding heeft SEO Economisch Onderzoek de potentiële markt voor deze opleiding verkend. Deze verkenning heeft als doel de potentiële behoefte aan de IBLE in kaart te brengen, vanuit het perspectief van de student én de werkgever. De behoefte van studenten wordt kwantitatief in kaart gebracht op basis van historische gegevens. Om de behoefte van werkgevers in kaart te brengen zijn zestien telefonische interviews gehouden.

De uitkomsten van de verkenning reiken voornamelijk kwantitatieve informatie aan, op basis waarvan argumenten worden aangedragen voor de beantwoording van de vraag: *is de arbeidsmarkt gebaat bij een nieuwe universitaire Engelstalige bacheloropleiding Law and Economics?*

Met nadruk wordt opgemerkt dat dit rapport niet betoogt die vraag van een antwoord te voorzien; het tracht alleen informatie aan te reiken op basis waarvan een onderbouwd antwoord kan worden gegeven. Hiertoe is gebruik gemaakt van de volgende databronnen: het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO), de Studiekeuzedatabase¹²³ en gegevens uit SEO/Elsevieronderzoek *Studie & Werk* (diverse jaargangen).

Deze marktverkenning is opgebouwd uit de volgende vier aspecten:

- Hoofdstuk 2: definitie relevante markt: het traceren van soortgelijke Engelstalige bacheloropleidingen in Nederland en de omliggende landen België, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Ierland;
- Hoofdstuk 3: instroomhistorie in relevante markt en voorzichtige voorspelling voor de nabije toekomst;
- Hoofdstuk 4: profiel en arbeidsmarktgegevens van afgestudeerde studenten uit de relevante markt uit het recente verleden;
- Hoofdstuk 5: arbeidsmarktbehoefte van potentiële werkgevers;

2 Relevante markt

In deze verkenning wordt de relevante markt gedefinieerd als: **het aanbod van bacheloropleidingen op het gebied van Economie en Recht**. Zowel universiteiten als hogescholen bieden dergelijke opleidingen aan. In eerste instantie is het Nederlandse aanbod van belang. Maar vanwege de ambitie van IBLE om 50% buitenlandse studenten aan te trekken, wordt ook het aanbod in de door Nederland omringende landen België (Vlaanderen), Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Ierland bekeken. Voor alle opleidingen geldt dat ze het meest zullen concurreren met IBLE als ze elementen van zowel Economie als Recht bevatten én de voertaal Engels is.

2.1 Aanbod in Nederland

In 2002 is in Nederland de bachelor-masterstructuur (BaMa) ingevoerd. Sindsdien worden bacheloropleidingen op universiteiten én hogescholen aangeboden. Aangezien IBLE een universitaire bacheloropleiding Economie & Recht is, zijn bacheloropleidingen op universiteiten relevanter dan bacheloropleidingen op hbo-instellingen. Bachelordiploma's van het hbo en de universiteit zijn gelijkwaardig, maar de inhoud ervan verschilt. Hbo-bacheloropleidingen zijn beroepsgericht, terwijl universitaire bacheloropleidingen academisch gericht zijn. Daarnaast is het voor universitaire bachelors gebruikelijk om direct door te stromen naar een masteropleiding. Hiertoe geeft een bachelordiploma van het hbo niet automatisch toegang, soms is een schakelprogramma nodig. Wel is het mogelijk om met een hbo-propedeuse in te stromen bij een universitaire bachelor.

Universiteiten

Het totale aanbod aan relevante opleidingen bij universiteiten is 27, waarvan achttien op het gebied van Economie en negen op het gebied van Recht. Een universitaire bachelor op het gebied van Economie & Recht bestaat echter nog niet. Tabel 2.1 laat zien welke relevante opleidingen worden aangeboden. De volgende universiteiten verzorgen dit aanbod: Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR), Universiteit van Tilburg (UvT), Radboud Universiteit Nijmegen (KUN), Rijksuniversiteit Groningen (RUG), Universiteit Leiden (RUL), Technische Universiteit Delft (TUD), Universiteit Maastricht (UM), Universiteit Twente (UT), Universiteit van Amsterdam (UvA), Universiteit Utrecht (UU) en de Vrije Universiteit Amsterdam (VU).

Deze universiteiten hebben gezamenlijk 35% van het totale marktaandeel in de relevante markt in handen. Dit marktaandeel is gebaseerd op de instroom¹ in de relevante markt in het studiejaar 2008/2009 (15.136 nieuwe bachelorstudenten). Rechtsgeleerdheid en Nederlands Recht zijn de twee grootste opleidingen met gezamenlijk bijna een derde van het aantal nieuwe inschrijvingen. De Rijksuniversiteit Groningen en de Universiteit van Tilburg hebben het grootste aanbod, met respectievelijk twaalf en tien opleidingen. De Erasmus Universiteit Rotterdam en de Universiteit Maastricht volgen met respectievelijk zeven en vijf opleidingen.

¹ Het gaat hier om eerste inschrijvingen bij de combinatie van opleiding en instelling.

Tabel 2.1 Wo-bacheloropleidingen in de relevante markt en hun marktaandeel, studiejaar 2008/2009

Economie			
ISAT	Opleiding	Universiteit	Marktaandeel
50015	B Business Administration/Bedrijfskunde	EUR	2,4%
50019	B International Business	UvT,UM	1,7%
50023	B Economics	RUG,UM	1,3%
50643	B Accountancy en Controlling	RUG	0,3%
50644	B Algemene Economie	UvT	0,2%
50645	B Bedrijfskunde	RUG	2,0%
50647	B Economie en Management	RUG	0,4%
50648	B International Economics and Business	RUG	0,4%
50750	B Bedrijfseconomie	UvT	0,9%
50751	B International Economics and Finance	UvT	0,3%
50752	B Business Studies	UvT	0,5%
50905	B Economie en Bedrijfskunde	UvA	2,2%
50950	B Economie en Bedrijfseconomie	EUR,VU	2,5%
50951	B Economie en Informatica	EUR	0,2%
50952	B International Business Administration	EUR,VU	1,2%
56401	B Economie	KUN,UU	0,9%
56402	B Fiscale Economie	EUR,UvT,RUG,UM,UvA	0,8%
56834	B Bedrijfswetenschappen	KUN,UT,VU	<u>2,1%</u>
		<i>Totaal Economie</i>	<i>20,2%</i>
Rechten			
ISAT	Opleiding	Universiteit	Marktaandeel
50017	B European Law School	UM	0,6%
50620	B Recht en ICT	RUG	0,1%
50700	B Rechtsgeleerdheid	RUL,UU,UvA,VU	6,2%
50753	B Recht en Management	UvT	0,3%
56451	B Nederlands Recht	EUR,UvT,KUN,RUG,UM	4,9%
56461	B Recht en Bestuur	RUG	0,1%
56627	B Bestuurskunde	EUR,UvT,RUG,RUL,UT,UU	1,6%
56829	B Internationaal en Europees Recht	UvT,KUN,RUG	0,8%
59302	B Law in Europe	RUG	<u>0,1%</u>
		<i>Totaal Rechten</i>	<i>14,7%</i>

Bron: CROHO 2009 (IB-Groep), bewerkingen SEO Economisch Onderzoek

Hogescholen

Het aanbod van relevante opleidingen bij hogescholen is beperkter dan bij universiteiten. In totaal gaat het om achttien bacheloropleidingen, waarvan één op het gebied van Economie & Recht, één op het gebied van Recht en de rest op het gebied van Economie. De volgende hogescholen/instituten verzorgen het aanbod:

1. Avans HS Breda-Tilburg
2. Avans HS 's-Hertogenbosch
3. CHS Ede
4. CHS Nederland
5. CHS Windesheim
6. Fontys HS Eindhoven
7. Fontys HS Tilburg
8. Fontys HS Venlo
9. Haagse HS / TH Rijswijk
10. Hanze HS Groningen
11. Hbo Nederland
12. Hotelschool Den Haag
13. HS Drenthe
14. HS InHolland
15. HS Leiden
16. HS Notenboom
17. HS Rotterdam
18. HS Utrecht
19. HS Zeeland
20. HS Zuyd
21. HS van Arnhem en Nijmegen
22. HvA
23. Inholland Select Studies
24. NHTV Internationale HS Breda
25. Noordelijke HS Leeuwarden
26. Saxion HS Enschede
27. Saxion HS IJsseland

In Tabel 2.2 is weergegeven welke relevante opleidingen momenteel worden aangeboden op hogeronderwijsinstellingen. Een belangrijk verschil ten opzichte van het aanbod aan universiteiten is dat er wel een opleiding Economie & Recht bestaat, namelijk Management, Economie en Recht (MER). Een ander verschil is dat er binnen de opleidingen meer keuze is tussen de onderwijsinstellingen. Zo worden de opleidingen Bedrijfseconomie en Commerciële economie beide op 18 verschillende hogescholen aangeboden.

Ondanks het beperktere aanbod bij hogescholen, is het marktaandeel van hogescholen hoger, namelijk 65%. In totaal staan er in het studiejaar 2008/2009 28.270 nieuwe studenten ingeschreven bij de relevante opleidingen. Ruim 75% van hen volgt een economische opleiding. Daarbinnen heeft Commerciële Economie het grootste aandeel, met 4.070 nieuwe studenten.

Tabel 2.2 Hbo-bacheloropleidingen in de relevante markt en hun marktaandeel in studiejaar 2008/2009

Economie & Recht			
ISAT	Opleiding	Hogeschool	Marktaandeel
34435	B Management, Economie en Recht	1,2,3,5,6,9,10,11,14,16,17,18,19,21,22,25,26	8,3%
Economie			
ISAT	Opleiding	Hogeschool	Marktaandeel
34046	B Office Management	4	0,1%
34121	B Hogere Juridische Opleiding	20,26	0,6%
34124	B Information Management	20	0,1%
34125	B People and Business Management	20	0,7%
34126	B Commercieel Management	20	0,6%
34401	B Bedrijfseconomie	1,2,5,6,8,9,10,13,14,17,18,19,20,21,22,25,26,27	7,8%
34402	B Commerciële Economie	1,2,5,6,7,8,10,13,14,16,17,18,20,21,22,25,26,27	14,4%
34404	B Bedrijfskundige Informatica	1,5,6,9,10,14,17,18,19,21,22,25,26,27	2,1%
34406	B Accountancy	1,2,5,6,9,10,14,17,18,20,21,22,25,26,27	4,2%
34409	B Fiscale Economie	6,10,14,17,21,22,26	0,8%
34419	B European Studies	9,20,25	1,0%
34422	B Small Business and Retail Management	1,2,4,6,9,10,14,17,18,21,26	3,5%
34464	B Bestuurskunde/Overheidsmanagement	2,9,14,23,25,26	0,6%
34500	B Facility Management	9,10,14,17,18,20,21,24,27	3,4%
34936	B International Business and Management Studies	1,4,6,8,9,10,11,14,17,18,19,20,21,22,25,26,27	8,2%
39245	B Business Administration in Hotel Management	12	<u>1,0%</u>
		<i>Totaal Economie</i>	<i>49,2%</i>
Recht			
ISAT	Opleiding	Hogeschool	Marktaandeel
39205	B HBO-Rechten	2,5,7,9,10,14,15,18,21,22	7,6%

Bron: CROHO 2009 (IB-Groep), bewerkingen SEO Economisch Onderzoek

Engelstalige opleidingen

Een derde van alle relevante opleidingen wordt in het Engels aangeboden. Hierin is een duidelijk verschil tussen universiteiten en hogescholen. Bij universiteiten wordt slechts 22% van het

opleidingenaanbod in het Engels onderwezen, bij hogescholen is dit 56%.² Tabel 2.3 geeft een overzicht van alle relevante bacheloropleidingen die volgens de Studiekeuzedatabase123 een Engelstalige variant kennen. Het betreft vijftien opleidingen, waarvan er negen worden aangeboden door hogescholen en zes door universiteiten.

Tabel 2.3 Relevante bacheloropleidingen met een Engelstalige variant

Hogescholen		Universiteiten	
ISAT	Opleiding	ISAT	Opleiding
34046	B Office Management	50017	B European Law School
34401	B Bedrijfseconomie	50019	B International Business
34402	B Commerciële Economie	50905	B Economie en Bedrijfskunde
34406	B Accountancy	50950	B Economie en Bedrijfseconomie
34422	B Small Business en Retail Management	50952	B International Business Administration
34435	B Management, Economie en Recht	56401	B Economie
34464	B Bestuurskunde/Overheidsmanagement		
34500	B Facility Management		
34936	B Int. Business and Management Studies		
39205	B HBO – Rechten		

Bron: Studiekeuzedatabase123, www.studiekeuzeinformatie.nl

'Relevante' masteropleidingen

Masteropleidingen vallen buiten de relevante markt. Toch is het belangrijk dat er aansluitende of verwante masteropleidingen bestaan voor IBLE studenten die willen doorstuderen. Om deze reden is ook het aanbod aan 'relevante' masteropleidingen in kaart gebracht. Tabel 2.4 laat dit aanbod zien met onderscheid naar Economie, Recht en Economie & Recht. In het studiejaar 2008/2009 zijn er 10.223 nieuwe inschrijvingen bij deze in totaal 75 opleidingen. Het grootste marktaandeel is in handen van de economische opleidingen. Uit de tabel valt af te lezen dat er drie masteropleidingen bestaan die zeer verwant zijn aan IBLE. Deze opleidingen worden alle drie in het Engels onderwezen en hebben in absolute aantallen een instroom in het studiejaar 2008/2009 van 67 studenten. Maar er bestaan ook vele mogelijkheden om een economische of juridische masteropleiding te volgen, mits de onderwijsinstelling de doorstroom vanuit IBLE toestaat. Van de economische masteropleidingen kent 81% een Engelstalige variant, bij de juridische opleidingen is dit iets minder, namelijk 51%.

Tabel 2.4 Relevante masteropleidingen en hun marktaandeel in studiejaar 2008/2009

	Aantal opleidingen	Universiteit	Marktaandeel
Economie	37	UM,UvT,VU,EUR,UU,VU,RUG,UT,UvA,RU	56,4%
Recht	35	UM,UvT,VU,EUR,UL,UvA,RU,RUG,UU	42,9%
Economie & Recht	3	UU, RUG	0,7%

Bron: CROHO 2009 (IB-Groep), bewerkingen SEO Economisch Onderzoek

² Deze informatie is afkomstig uit de Studiekeuzedatabase123 die onder andere informatie bevat over de voertaal van opleidingen in het Nederlands hoger onderwijs.

2.2 Aanbod in het buitenland

Het aanbod van relevante opleidingen in het buitenland is groot. Vooral Engeland en Ierland zorgen hiervoor. Desondanks bestaat de meerderheid hiervan uit opleidingen Economie of Recht. Opleidingen die beide studiegebieden combineren zijn beperkt. Dit zijn de uitkomsten van een *quick scan* op het internet van het aanbod relevante opleidingen in België (Vlaanderen), Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Ierland. Een uitdieping van dit aanbod met toevoeging van studentenaantallen is niet uitgevoerd, omdat dit buiten het kader van deze verkenning valt.

Tabel 2.5 geeft een overzicht van de Engelstalige relevante bacheloropleidingen in Vlaanderen en Duitsland. Voor beide landen geldt dat er een aantal Engelstalige bacheloropleidingen zijn gevonden binnen het studiegebied Economie. Engelstalige bacheloropleidingen binnen Recht of Economie & Recht zijn niet gevonden. Relevante opleidingen in Ierland en het Verenigd Koninkrijk zijn niet opgenomen in de tabel door de omvangrijke hoeveelheden. Wel staat in de tabel vermeld dat het Verenigd Koninkrijk 607 relevante bacheloropleidingen telt en Ierland 143.³ Ierland heeft twee opleidingen Economie & Recht en het Verenigd Koninkrijk 23. Bij deze opleidingen is aangenomen dat de voertaal Engels is, omdat dat in beide landen de taal van origine is.

³ De complete lijsten van opleidingen in beide landen zijn opgenomen in Bijlage A.3 en Bijlage A.4.

Tabel 2.5 Engelstalige relevante bacheloropleidingen in het buitenland

Bacheloropleidingen	Opleidingsinstelling
België (Vlaanderen):	
Bachelor in Business Studies	Vesalius College Brussel
Bachelor in International Affairs	Vesalius College Brussel
Duitsland:	
Economics-Business Administration	SRH University of Applied Sciences Berlin
Bachelor in Management and Economics	University of Magdeburg
International Management	Deggendorf University of Applied Sciences
International Retail Management	University of Applied Sciences Ingolstadt
Bachelor of Arts in Global Economics and Management (GEM)	Jacobs University Bremen
Business Administration with Informatics	South Westphalia University of Applied Sciences
International Business	Karlhochschule International University
Bachelor of International Business (BIB)	Berlin School of Applied Sciences (HTW)
International Business Management	Berlin School of Economics and Law
Verenigd Koninkrijk: 607 opleidingen	125 instellingen
Ierland: 143 opleidingen	53 instellingen
waarvan 25 opleidingen Economie & Recht: o.a.	
Law with Economics	University College Dublin
Economics, Politics and Law	Dublin City University
Economics with Law	Aberystwyth University
Law and Economics	Swansea University, Kingston University, The University of Kent, University of Greenwich

Bronnen: Vlaanderen: www.hogeronderwijsregister.be; Duitsland: www.studieren.de; VK: www.ucas.com; Ierland: www.cao.ie.

België (Vlaanderen)

Om relevante Engelstalige bacheloropleidingen in Vlaanderen in kaart te brengen, is gebruikgemaakt van het Hogeronderwijsregister. Dit register is beschikbaar via de website www.hogeronderwijsregister.be en geeft een volledig overzicht van het erkende hoger onderwijs in Vlaanderen. Op de site is het mogelijk om op onderwijstaal en studierichting te zoeken. Op onderwijsniveau wordt onderscheid gemaakt tussen professioneel gerichte en academisch gerichte bacheloropleidingen. Professioneel gerichte opleidingen brengen studenten algemene en specifieke kennis bij en competenties die zij nodig hebben om zelfstandig een beroep uit te oefenen. Academisch gerichte bacheloropleidingen brengen studenten kennis en competenties bij waarmee zij wetenschappelijk of artistiek kunnen functioneren. Deze opleidingen hebben als hoofddoelstelling het doorstromen naar een masteropleiding.

Binnen het studiegebied 'Economische en toegepaste economische wetenschappen' bestaan twee Engelstalige academisch gerichte bacheloropleidingen, namelijk 'Bachelor in Business Studies' en 'Bachelor in International Affairs'. Beide studies worden aangeboden door het Vesalius College in Brussel. Binnen het studiegebied 'Rechten, notariaat en criminologische wetenschappen' worden geen Engelstalige bacheloropleidingen gegeven. Wel bestaan er binnen deze studiegebieden een zestal Engelstalige masteropleidingen (zie Bijlage A.1). Vlaanderen heeft daarnaast ook een aantal Engelstalige master-na-masteropleidingen.⁴

Duitsland

Engelstalige relevante opleidingen in Duitsland zijn geïdentificeerd door gebruik te maken van de website www.studieren.de. Deze site geeft informatie over alle bachelor- en masteropleidingen in Duitsland. Voor buitenlandse studenten die in Duitsland willen studeren, heeft de website een checklist opgenomen. Deze checklist geeft aan dat het voor buitenlandse studenten noodzakelijk is om Duits te kunnen spreken. Er zijn namelijk haast geen mogelijkheden om opleidingen in het Engels te volgen. Uitzonderingen hierop zijn opleidingen bij een tweetal private universiteiten: Jacobs University Bremen en Touro College Berlin. Op de laatstgenoemde universiteit wordt de Engelstalige bacheloropleiding 'Business Management and Administration' gegeven. Deze private universiteiten hebben geen Engelstalige relevante masteropleidingen.

Een andere mogelijkheid is het volgen van een 'International Degree Programme'. Dit zijn opleidingen met de volgende karakteristieken:

- Ze bieden internationaal erkende diploma's.
- Ze zijn geaccrediteerd of zitten in de accreditatie procedure.
- De voertaal is enkel of primair Engels (of een andere belangrijke buitenlandse taal).
- Ze hebben een internationaal curriculum met studieperioden in het buitenland en/of banden met internationale gastdocenten en universiteiten.
- Ze bieden professionele begeleiding en ondersteuning aan internationale studenten op studiegebied maar ook daarbuiten.

Een andere eigenschap is dat er naast de opleiding ook Duits wordt geleerd. Via de site van de Duitse academische uitwisselingsdienst (www.daad.de) zijn negen Engelstalige

⁴ Een master-na-masteropleiding is een specialisatie-opleiding voor mensen die al een masterdiploma hebben. Deze omvat minimaal 60 studiepunten en duurt normaal één jaar.

bacheloropleidingen gevonden die binnen het studiegebied Economie vallen. Er zijn echter geen bacheloropleidingen op het gebied van Recht.

Duitsland heeft naast deze bacheloropleidingen ook vele masteropleidingen van dezelfde soort op het gebied van Economie en Recht (zie Bijlage A.2).

Verenigd Koninkrijk

In het Verenigd Koninkrijk bestaan talloze bacheloropleidingen op het gebied van Economie en Recht. Op de website van UCAS (www.ucas.com) kunnen studenten zich aanmelden voor een opleiding bij alle aangesloten hogeronderwijsinstellingen. Ook is het mogelijk om via deze site een studiekeuze te maken. Dit kan onder andere door op studiegebied te zoeken naar opleidingen. Op deze manier is er gezocht op de studiegebieden 'Economics' en 'Law'. Dit heeft geresulteerd in respectievelijk 1508 en 1474 bacheloropleidingen (inclusief overlap). Bekeken naar relevantie voor IBLE, blijven daarvan 607 opleidingen over, die worden aangeboden door in totaal 125 instellingen.

Ierland

Ierland heeft een centraal aanmeldingssysteem voor alle hogeronderwijsinstellingen, de 'Central Applications Office (CAO)' via www.cao.ie. Hier kunnen (internationale) studenten zich aanmelden voor het eerste jaar van een bacheloropleiding. De website geeft tevens informatie over alle opleidingen per instelling. Via deze weg is geïnventariseerd welke relevante bacheloropleidingen er worden aangeboden. Van de in totaal 53 instellingen in Ierland geven er 22 één of meer relevante opleidingen. In totaal gaat het om 143 opleidingen, waarvan 88 op universiteiten gegeven worden.

3 Ontwikkeling studentenvraag

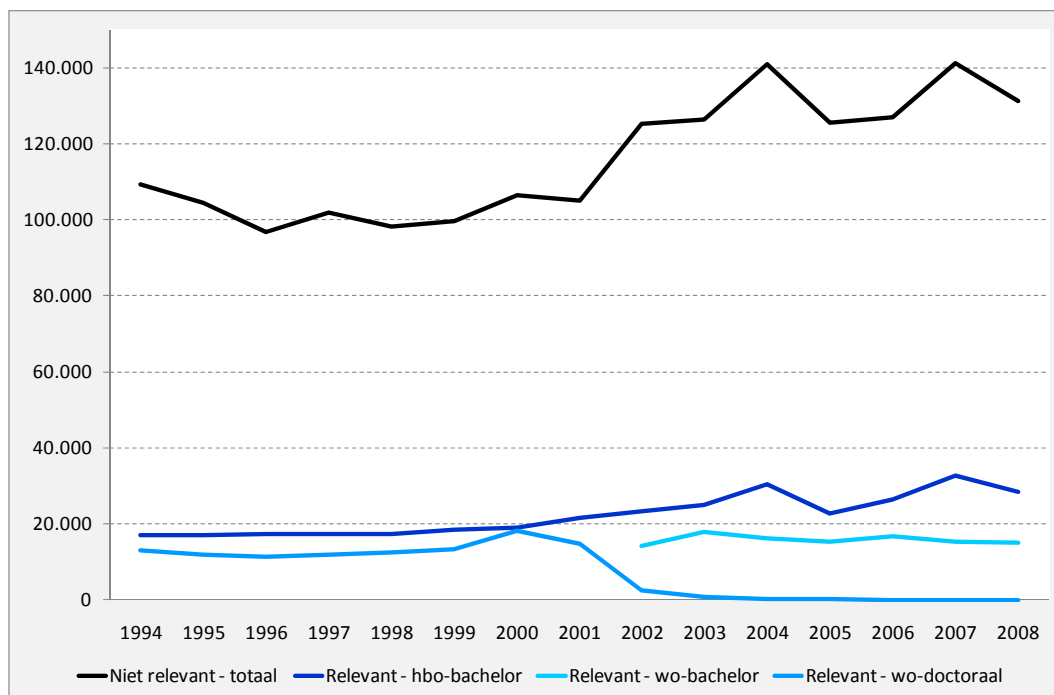
Na het definiëren van de relevante markt, kan de vraag van studenten naar opleidingen in die markt in kaart gebracht worden. Dit is van belang voor nieuwe aanbieders in de relevante markt. In deze verkenning wordt de studentenvraag afgemeten aan de jaarlijkse instroom van studenten in de relevante markt. Aan de hand van de instroom van 1994 tot en met 2008 zijn er voorspellingen van de vraag gemaakt voor de nabije toekomst. Paragraaf 3.1 doet dit voor de relevante bacheloropleidingen. Paragraaf 3.2 zegt kort iets over dezelfde ontwikkeling bij ‘relevante’ masteropleidingen. Vanwege het voornemen van IBLE om 50% buitenlandse instroom aan te trekken, wordt ook kort stil gestaan bij de nationaliteit van de instroom in de relevante markt bij zowel de bachelor- als masteropleidingen.

3.1 Studentenvraag bacheloropleidingen in Nederland

De relevante markt heeft tussen 1994 en 2008 een gemiddeld aandeel van 22-26% in de totale instroom van bachelors. In 2008 is dit 43.442 van de 174.795 studenten. Figuur 3.1 toont de toenemende instroomontwikkeling voor zowel de niet-relevante als relevante markt. De relevante markt is hierbij opgesplitst in hbo-bachelor, wo-bachelor en wo-doctoraal.⁵ Op de onderverdeling naar type onderwijsinstelling en studiegebied wordt dieper ingegaan in de Figuren 3.2 tot en met 3.5.

⁵ Doctoraalprogramma's verdwijnen uit het hoger onderwijs door invoering van de BaMa-structuur. Een daling van de instroom bij doctoraalprogramma's heeft dus niets te maken met een dalende vraag naar deze opleidingen.

Figuur 3.1 Totale instroom ontwikkeling relevante en niet-relevante markt



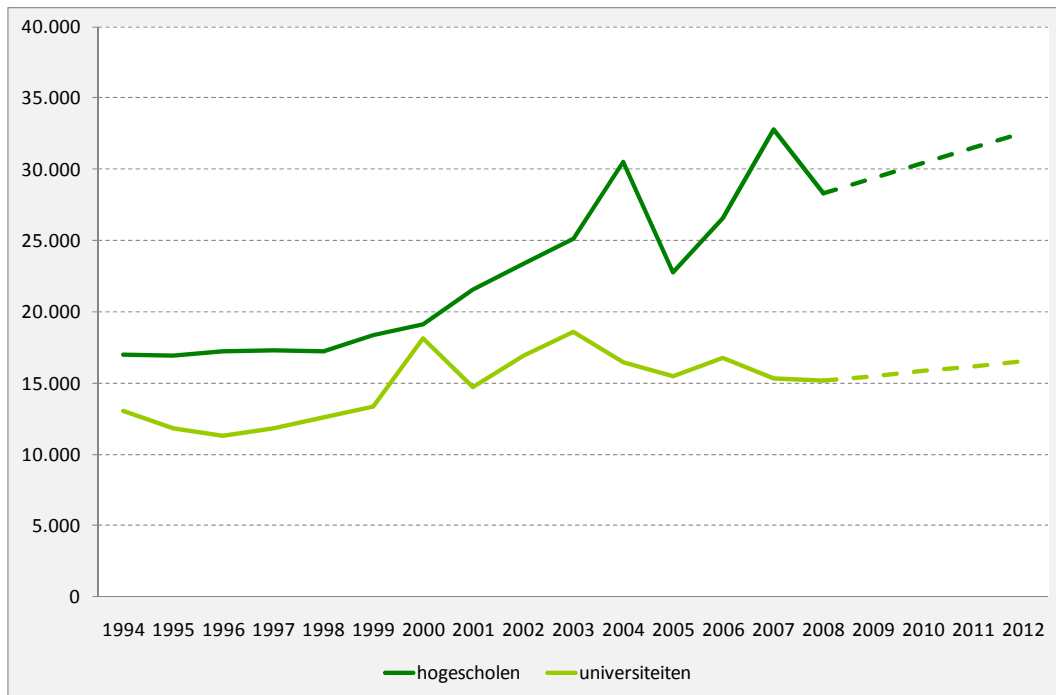
Bron: CROHO 1994-2008 (IB-Groep); bewerkingen SEO Economisch Onderzoek

De instroom bij hogescholen is gemiddeld 7,5 duizend groter dan bij universiteiten. Dit verschil is duidelijk te zien in Figuur 3.2. Hiervoor zijn twee oorzaken: hogescholen bieden meer relevante opleidingen aan⁶, en er zijn nu eenmaal meer havisten dan vwo'ers. De figuur laat ook duidelijk de stijgende trend van de instroom zien. Bij hogescholen is deze gestegen van 17.033 in 1994 naar 28.306 in 2008. Voor universiteiten is dit respectievelijk 13.043 en 15.136. Op basis van de trend uit de periode 1994-2008 zijn voorspellingen gemaakt.⁷ De voorspellingen voor de jaren 2009-2012 zijn in de figuur weergegeven als stippellijn. Voor beide type instellingen geldt dat er geen aanwijzingen zijn die erop duiden dat de instroom zal afnemen.

⁶ 152 versus 52.

⁷ Deze zijn gebaseerd op de gemiddelde groei van de instroom tussen 1994 en 2008.

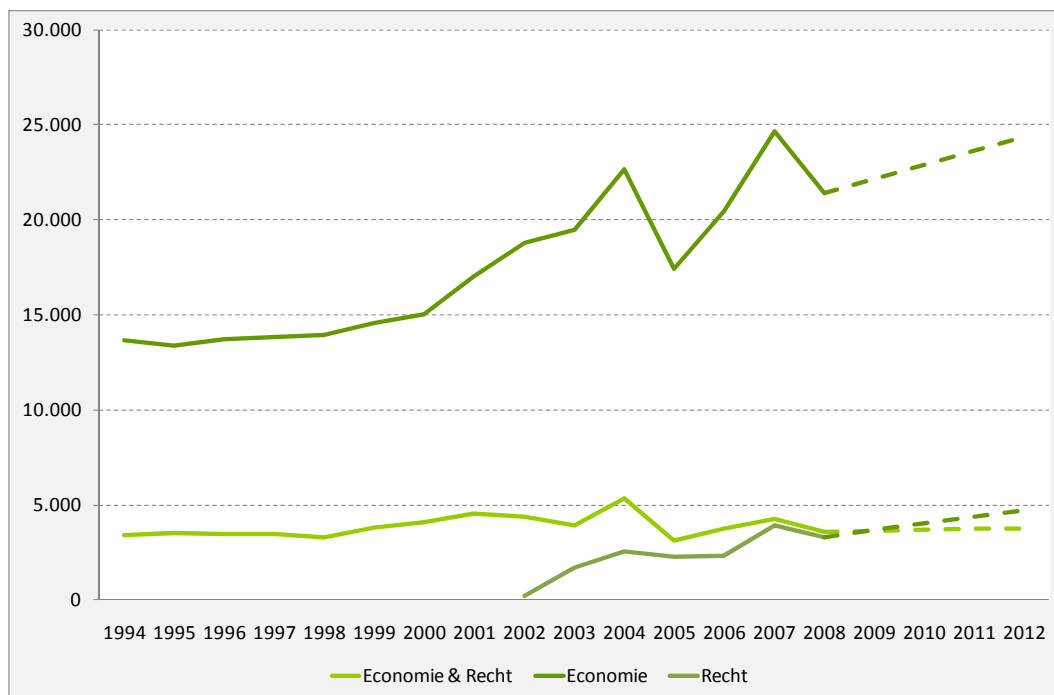
Figuur 3.2 Instroomontwikkeling relevante markt naar universiteiten en hogescholen



Bron: CROHO 1994-2008 (IB-Groep); bewerkingen SEO Economisch Onderzoek

De instroom bij relevante hbo-opleidingen wordt grotendeels veroorzaakt door economische opleidingen (gemiddeld voor 78%). Dit is ook niet zo vreemd omdat er slechts twee niet-economische opleidingen tot de relevante markt behoren. Voor alle studiegebieden zijn voorspellingen gemaakt voor de toekomstige instroom. Het resultaat daarvan is te zien in Figuur 3.3. Op basis van de historische instroom is voorspeld dat alle drie studiegebieden te maken krijgen met een stijgende instroom. De stijging bij economische opleidingen is daarbij het grootst.

Figuur 3.3 Instroomontwikkeling hbo-bachelor relevante markt

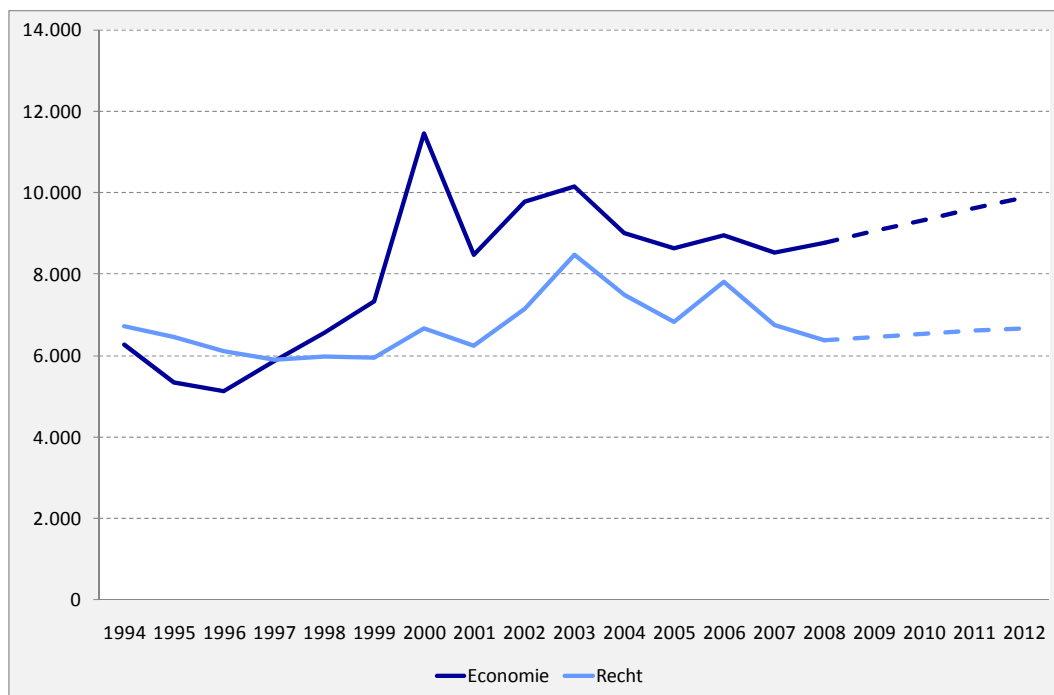


Bron: CROHO 1994-2008 (IB-Groep); bewerkingen SEO Economisch Onderzoek

Net zoals bij de hogescholen wordt ook de instroom bij universiteiten grotendeels veroorzaakt door economische bacheloropleidingen (gemiddeld 56%). Ook hier speelt mee dat het aanbod van relevante opleidingen bij universiteiten voornamelijk bestaat uit economische opleidingen (29 van de 52). In Figuur 3.4 is de ontwikkeling in de instroom voor economische en juridische bachelor op universiteiten te zien. De instroom bij de opleiding die Economie en Recht combineren is niet weergegeven, omdat dat slechts een fractie is van het totaal en niet zichtbaar zou zijn in de grafiek. Daarnaast is er sinds 2000 geen instroom meer bij deze opleiding⁸. De ontwikkeling van de instroom bij wo-bacheloropleidingen is weergegeven vanaf het jaar 1994, door de wo-doctoraalprogramma's mee te nemen. Instroom bij doctoraalprogramma's is namelijk hetzelfde als instroom bij wo-bacheloropleidingen, alleen is dit onderscheid pas bij invoering van de BaMa-structuur gemaakt. De voorspellingen voor in de nabije toekomst laten ook hier een stijgende trend zien, zie Figuur 3.4.

⁸ Dit betreft het doctoraalprogramma 'Recht en Economie in bedrijf en maatschappij' van de Universiteit Utrecht, welke tot 2005 heeft bestaan.

Figuur 3.4 Instroomontwikkeling wo-bachelor relevante markt



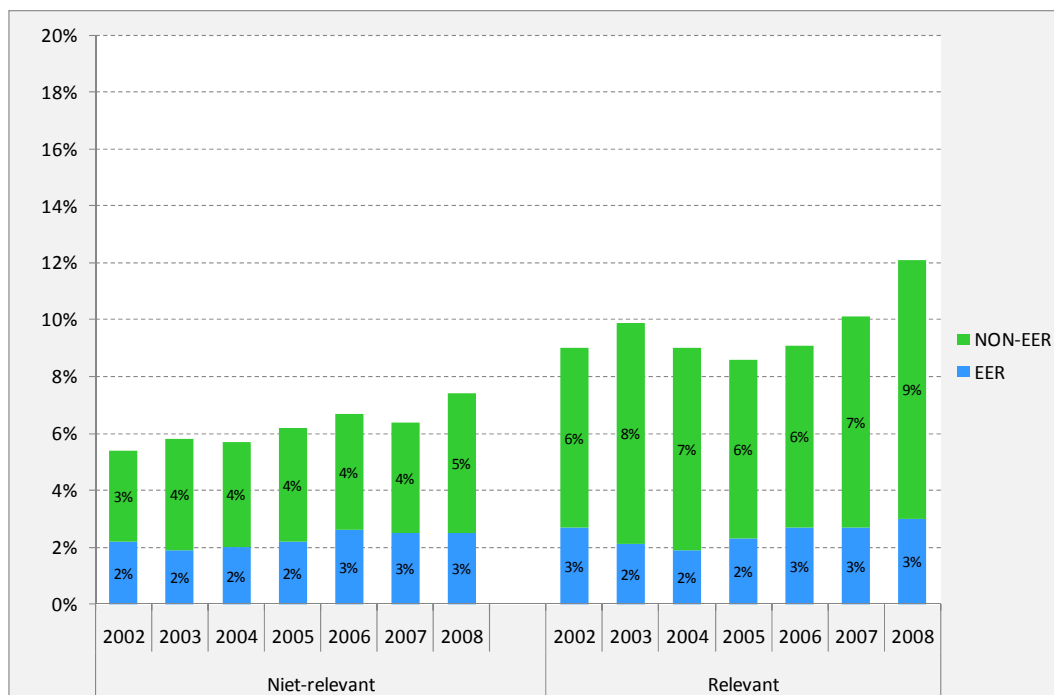
Bron: CROHO 1994-2008 (IB-Groep); bewerkingen SEO Economisch Onderzoek

IBLE ambieert 50% buitenlandse studenten aan te trekken. Relevante cijfers hierover uit de periode 1994-2008 tonen aan dat het aandeel buitenlandse studenten licht stijgend is. Het hoogste aandeel is echter 12% in 2008, waarvan 3% uit de EER⁹ en 9% daarbuiten. Dit zijn echter percentages voor de gehele relevante markt, dus inclusief de Nederlands- en Engelstalige opleidingen. Wanneer alleen naar de opleidingen gekeken wordt met een Engelstalige variant, dan stijgt het aantal buitenlandse studenten naar 14%¹⁰. Een percentage van 50% voor de totale relevante markt lijkt niet haalbaar. Desondanks zal het streefpercentage van 50% voor de IBLE realiseerbaar zijn, omdat de Erasmus Universiteit binnen de Engelstalige relevante markt een aandeel van 55% aan buitenlandse studenten heeft. Kennelijk vinden buitenlanders het aantrekkelijk om aan deze instelling te studeren. Figuur 3.5 toont de nationaliteit van studenten van de totale relevante markt voor de periode 2002-2008. Tevens vergelijkt deze figuur de relevante opleidingen met andere. Hieruit blijkt dat het aandeel buitenlanders in de relevante markt gemiddeld 3,5% hoger ligt dan daarbuiten.

⁹ Onder de EER (Europese Economische Ruimte) vallen de volgende landen: België, Bulgarije, Cyprus, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, IJsland, Italië, Letland, Liechtenstein, Litouwen, Luxemburg, Malta, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Portugal, Roemenië, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

¹⁰ Wellicht valt het aandeel buitenlanders hoger uit op instellingsniveau (brin). Binnen dit onderzoek is er geanalyseerd op opleidingsniveau (isat), waarbij niet alle instellingen een Engelstalige variant kennen.

Figuur 3.5 Ontwikkeling instroom buitenlandse bachelorstudenten



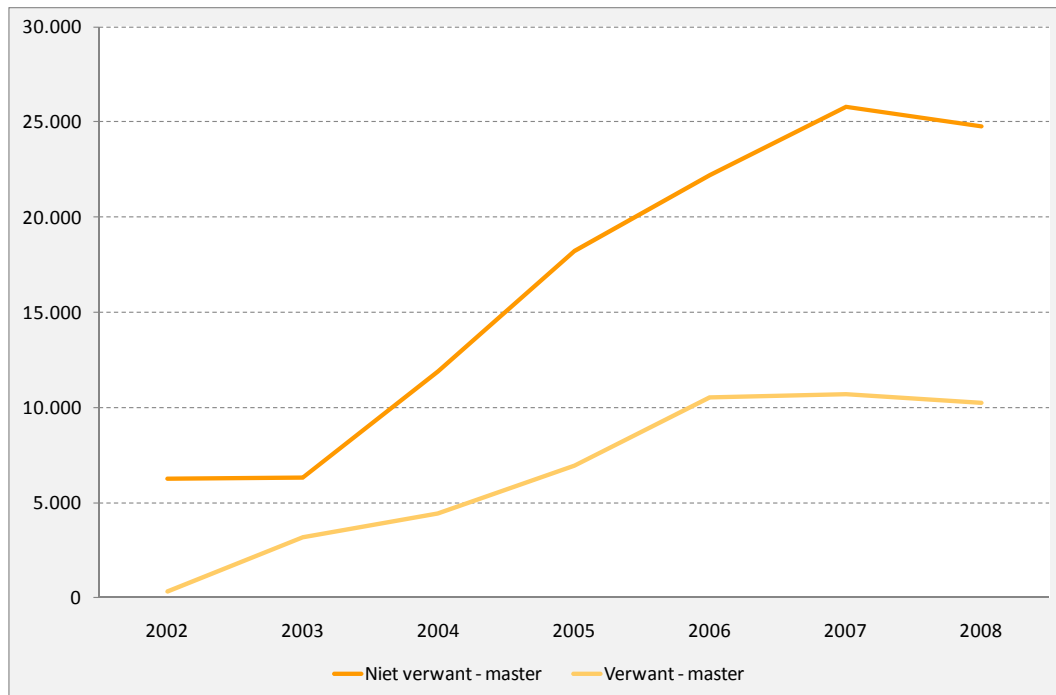
Bron: CROHO 2002-2008 (IB-Groep); bewerkingen SEO Economisch Onderzoek

3.2 Studentenvraag masteropleidingen in Nederland

In de periode 2003-2008 hebben verwante masteropleidingen een gemiddeld aandeel van 30% in de totale instroom van masteropleidingen.¹¹ In 2008 was dit 10.251 van de 34.989 studenten. Figuur 3.6 laat zien dat de instroom een stijgende trend heeft, zowel bij de voor hand liggende masteropleidingen als daarbuiten. In Figuur 3.7 wordt de instroom bij verwante masteropleidingen nog eens opgesplitst naar studiegebied. Dit wordt gedaan vanaf het studiejaar 2006/2007, omdat voor die tijd de overgang naar de bama-structuur in de registratiegegevens nog niet volledig doorgevoerd was. Vanaf 2006/2007 zijn de gegevens betrouwbaar.

¹¹ 2002 wordt hier buiten beschouwing gelaten, omdat het aandeel in dat jaar sterk afwijkt (5%) en hoogst waarschijnlijk iets te maken heeft met de administratieve invoering van de BaMa-structuur.

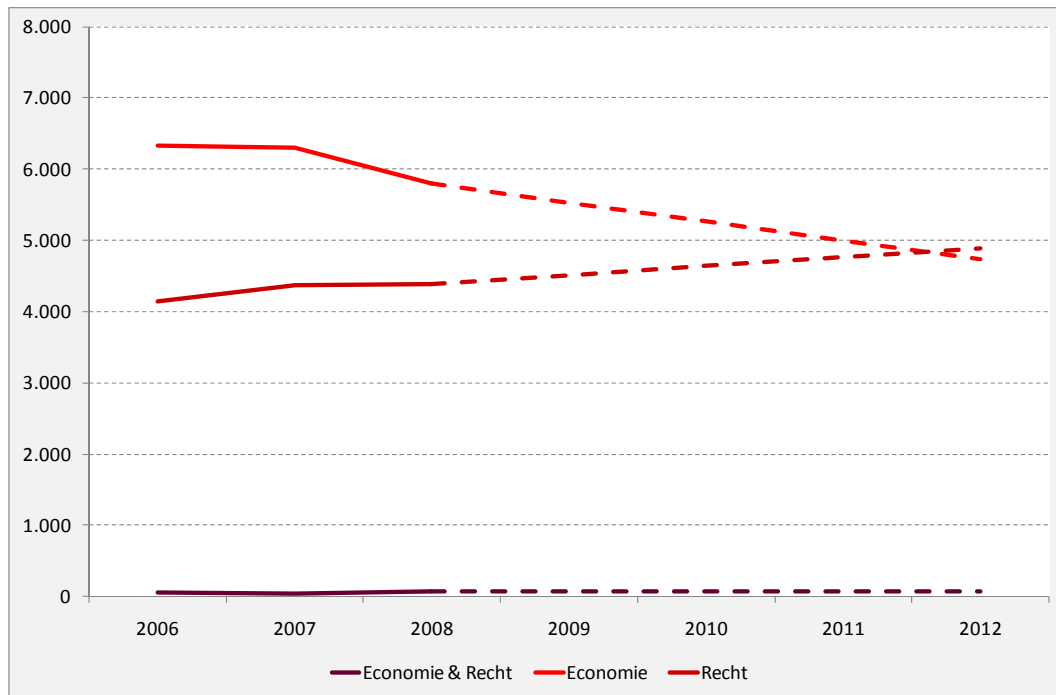
Figuur 3.6 Instroom ontwikkeling masteropleidingen verwante en niet-verwante markt



Bron: CROHO 2002-2008 (IB-Groep); bewerkingen SEO Economisch Onderzoek

Ook bij verwante masteropleidingen wordt de meeste instroom veroorzaakt door economische opleidingen. De instroom bij juridische opleidingen verschilt hier slechts een paar duizend van. De opleidingen Economie & Recht hebben slechts een gemiddeld aandeel van 0,7% in de instroom. De voorspellingen in Figuur 3.7 laten zien dat de juridische opleidingen gestaag zullen doorgroeien. Opleidingen die Economie en Recht combineren groeien minder hard. Economische opleidingen zullen op basis van deze voorspellingen zelfs moeten inleveren op hun jaarlijkse instroomaantallen. Al deze voorspellingen zijn minder robuust ten opzichte van voorgaande voorspellingen bij de bacheloropleidingen, omdat er slechts bruikbare gegevens beschikbaar zijn voor drie studiejaar.

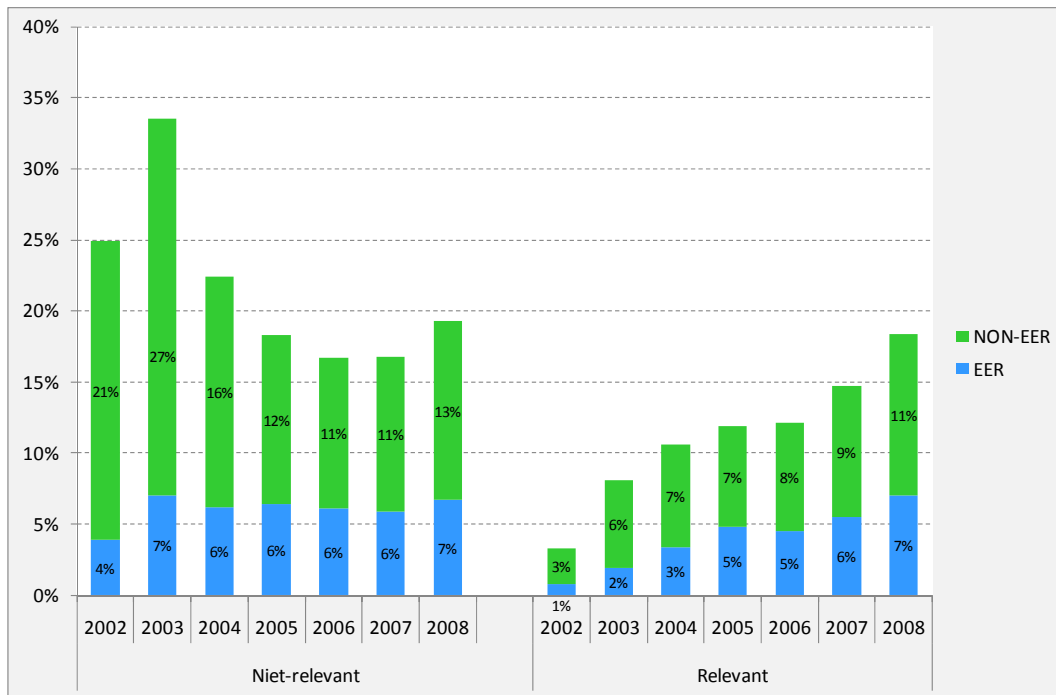
Figuur 3.7 Instroom ontwikkeling verwante masteropleidingen



Bron: CROHO 2002-2008 (IB-Groep); bewerkingen SEO Economisch Onderzoek

Het aandeel buitenlandse studenten ligt bij masteropleidingen hoger dan bij bacheloropleidingen (vergelijk Figuur 3.5 met Figuur 3.8). Dit gaat op voor de relevante markt, maar ook daarbuiten. Verwante masteropleidingen trekken echter minder buitenlandse studenten aan dan andere masteropleidingen. Maar het verschil tussen deze opleidingen is in de loop van 2002-2008 steeds kleiner geworden. In 2002 was het verschil tussen beide markten bijna 22%, in 2008 nog maar 1%. Als er alleen gekeken wordt naar de Engelstalige opleidingen, dan ligt het aandeel buitenlanders op 24%. Hierbinnen heeft de Erasmus Universiteit ook weer een beduidend hoger percentage, namelijk 40%.

Figuur 3.8 Ontwikkeling instroom buitenlandse masterstudenten



Bron: CROHO 2002-2008 (IB-Groep); bewerkingen SEO Economisch Onderzoek

4 Profiel en arbeidsmarktpositie alumni

Op basis van een jaarlijks terugkomend onderzoek, uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek in opdracht van Elsevier, worden er gegevens verzameld onder alumni in het hoger onderwijs anderhalf jaar na afstuderen¹². Dit onderzoek (genaamd *Studie&Werk*) maakt het onder andere mogelijk om de arbeidsmarktpositie van deze mensen in kaart te brengen. Ook afgestudeerden uit de relevante markt zijn onderdeel van dit onderzoek.

Paragraaf 4.1 gaat allereerst in op het profiel van alumni uit de relevante markt in vergelijking met andere alumni: o.a. geslacht, leeftijd, tentamengemiddelde en studieduur. Daarna schetst paragraaf 4.2 de baanzoekduur, de meest voorkomende functies en bedrijfstakken en de salarisontwikkelingen van alumni binnen en buiten de relevante opleidingen.

4.1 Profiel van alumni uit de relevante markt

Binnen de relevante markt op universiteiten verschilt het profiel van afgestudeerde studenten nauwelijks tussen opleidingen met en zonder een Engelstalige variant. Tabel 4.1 laat de gemiddelde waarden zien van de verschillende items die in het profiel worden opgenomen voor achtereenvolgens de Nederlandstalige opleidingen, de opleidingen met een Engelstalige variant en voor de totale relevante markt. Hier moet wel gewezen worden op het feit dat het hierbij gaat om afgestudeerde masterstudenten. Afgestudeerde wo-bachelorstudenten zitten namelijk niet in de database van *Studie&Werk*, omdat studenten die een wo-bachelor hebben voltooid niet worden gezien als alumni. Van hen wordt namelijk verwacht dat ze verder gaan met een aansluitende of verwante masteropleiding. De opmerkelijkste verschillen zijn zichtbaar bij het geslacht, de vooropleiding en de studieduur. Afgestudeerden van Nederlandstalige opleidingen zijn vaker van het vrouwelijke geslacht, hebben vaker een havo (of vwo) diploma op zak en doen gemiddeld langer over hun studie.

¹² Zie <http://www.seo.nl/nl/arbeidenkennis/studiewerk.html>

Tabel 4.1 Profiel van master-alumni met onderscheid naar voertaal van de opleiding

Eigenschappen	Nederlandstalig	Engelstalige variant	Totaal
Man	37%	59%	53%
Leeftijd bij afstuderen	24,3	24,7	24,6
Allochtoon	16%	22%	20%
Havo-diploma	24%	19%	21%
Vwo-diploma	73%	62%	65%
Aantal bètavakken	1,4	1,9	1,8
Aantal vakken	7,0	7,1	7,1
Eindexamengemiddelde	7,0	7,1	7,1
Tentamengemiddelde	7,2	7,4	7,3
Lid studievereniging	74%	71%	72%
Studieduur (in jaren)	4,6	4,0	4,2
<i>Aantal waarnemingen</i>	<i>218</i>	<i>644</i>	<i>862</i>

Bron: SEO/Elsevier (Studie & Werk, 2007-2009)

Binnen de relevante markt op hogescholen geldt het tegenovergestelde: afgestudeerde hbo-bachelor studenten zijn vaker van het mannelijke geslacht, hebben minder vaak een havo diploma op zak en doen iets minder lang over hun studie. Op alle overige items zijn geen of slechts kleine verschillen waarneembaar, zie Tabel 4.2.

Tabel 4.2 Profiel van hbo-alumni met onderscheid naar voertaal van de opleiding

Eigenschappen	Nederlandstalig	Engelstalige variant	Totaal
Man	70%	57%	58%
Leeftijd bij afstuderen	23,6	23,1	23,1
Allochtoon	21%	20%	20%
Havo-diploma	39%	49%	48%
Vwo-diploma	18%	18%	18%
Aantal bètavakken	1,7	1,4	1,4
Aantal vakken	6,5	6,5	6,5
Eindexamengemiddelde	6,9	6,8	6,8
Tentamengemiddelde	7,1	7,0	7,0
Lid studievereniging	27%	23%	23%
Studieduur (in jaren)	4,1	4,3	4,2
<i>Aantal waarnemingen</i>	<i>280</i>	<i>1.062</i>	<i>1.342</i>

Bron: SEO/Elsevier (Studie & Werk, 2007-2009)

Aansluitend op de tabellen 4.1 en 4.2 is in Tabel 4.3 een opsplitsing gemaakt naar studiegebied. Ook wordt de profielschets vergeleken met opleidingen buiten de relevante markt.

De student in de relevante markt is duidelijk geen bèta. Zowel op het hbo als wo bevatten de vakkenpakketten gemiddeld minder bètavakken. De gemiddelde masterstudent doet langer over zijn studie dan de gemiddelde hbo-bachelor. Dit geldt echter niet voor de economische en juridische opleidingen binnen de relevante markt.

Tabel 4.3 Profiel van afgestuurde studenten uit de relevante markt naar studiegebied

HBO-BACHELOR	Economie & Recht (MER)	Economie	Recht	Overig HBO
Man	54%	60%	21%	39%
Leeftijd bij afstuderen	22,8	23,2	22,4	23,3
Allochtoon	18%	21%	24%	15%
Havo-diploma	59%	45%	63%	48%
Vwo-diploma	16%	19%	9%	19%
Aantal bètavakken	1,4	1,5	1,2	2,0
Aantal vakken	6,7	6,5	6,9	6,3
Eindexamengemiddelde	6,8	6,8	6,8	6,8
Tentamengemiddelde	7,0	7,0	7,1	7,2
Lid studievereniging	20%	24%	18%	19%
Studieduur (in jaren)	4,1	4,3	3,9	4,0
<i>Aantal waarnemingen</i>	<i>170</i>	<i>1.118</i>	<i>54</i>	<i>8.571</i>
WO-MASTER	Economie & Recht	Economie	Recht	Overig WO
Man	-	66%	38%	41%
Leeftijd bij afstuderen	-	24,7	24,5	25,1
Allochtoon	-	18%	17%	15%
Havo-diploma	-	20%	19%	16%
Vwo-diploma	-	64%	71%	70%
Aantal bètavakken	-	1,9	1,6	2,8
Aantal vakken	-	7,1	7,0	7,0
Eindexamengemiddelde	-	7,1	7,0	7,1
Tentamengemiddelde	-	7,2	7,2	7,3
Lid studievereniging	-	75%	76%	76%
Studieduur (in jaren)	-	4,0	4,4	4,3
<i>Aantal waarnemingen</i>	<i>0</i>	<i>1.094</i>	<i>581</i>	<i>8.811</i>

Bron: SEO/Elsevier (Studie & Werk, 2007-2009)

Voor hbo-bachelors is tevens in kaart gebracht hoeveel procent van de leerlingen na afstuderen door gaat met een andere studie. Dit is gemiddeld 26% bij niet-relevante opleidingen. Bij relevante opleidingen is dit percentage beduidend hoger voor studenten die een juridische opleiding hebben gevolgd (48%). Ook studenten van een opleiding Economie & Recht volgen vaker dan gemiddeld een (vervolg)opleiding na afstuderen. Afstudeerders van economische opleidingen zijn met gemiddeld 22% het minst vaak een nieuwe studie begonnen.

Tabel 4.4 Aandeel studenten dat na de hbo-bachelor verder gaat studeren

Hbo-bachelor	Economie & Recht (MER)	Economie	Recht	Overig HBO
Nieuwe studie begonnen	33%	22%	48%	26%
<i>Aantal waarnemingen</i>	<i>49</i>	<i>183</i>	<i>26</i>	<i>1.068</i>

Bron: SEO/Elsevier (Studie & Werk, 2007-2009)

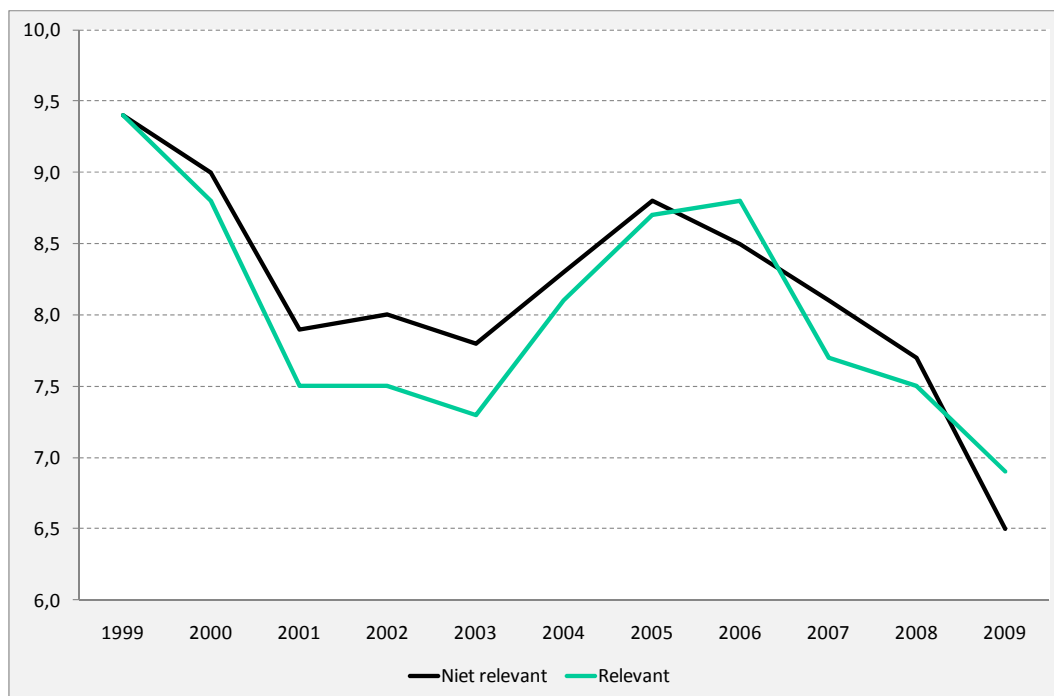
4.2 Arbeidsmarktpositie van alumni uit de relevante markt

De toekomstige arbeidsmarktpositie is één van de beweegredenen van studenten bij hun studiekeuze. Hoe beter en stabiel het perspectief, hoe meer de onderwijsaanbieder mag vertrouwen op constante vraag naar zijn opleiding. Deze paragraaf werpt een blik op een viertal indicatoren die betrekking hebben op de arbeidsmarktpositie. Het gaat hier om de baanzoekduur, de meest voorkomende functies en bedrijfstakken en het salaris. Deze indicatoren worden voor de relevante opleidingen afgezet tegen de niet-relevante opleidingen.

Baanzoekduur

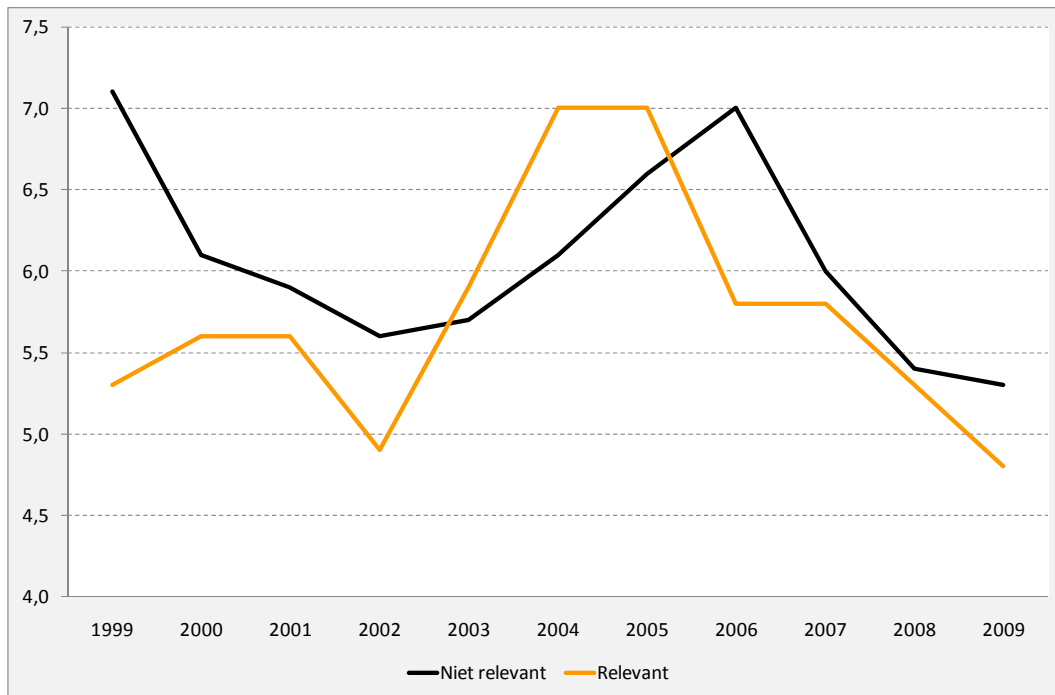
De baanzoekduur is de tijd tussen afstuderen en het vinden van een baan, in dit geval weergegeven in maanden. Voor afgestudeerde wo'ers en hbo'ers van relevante opleidingen blijkt dat de baanzoekduur nauwelijks verschilt ten opzichte van andere opleidingen. Dat is te zien in de figuren 4.1 en 4.2. Tussen 1999 en 2009 hadden wo'ers uit een relevante opleiding gemiddeld 8,0 maanden nodig om een baan te vinden, tegenover 8,2 maanden bij andere opleidingen. Voor hbo'ers is dit respectievelijk 5,7 en 6,1 maanden. Dit illustreert ook dat hbo'ers sneller op de arbeidsmarkt komen dan wo'ers, zowel binnen als buiten de relevante markt. In 2009 zocht een afgestudeerde wo'er op het gebied van Economie en Recht vaak 6,5 maand naar een baan. Voor een hbo'er is dit ruim een maand korter, namelijk 5,3. Hbo MER studenten wijken in dit opzicht nauwelijks af van de totale relevante markt.

Figuur 4.1 Baanzoekduurontwikkeling van wo-afgestudeerden in maanden (mediaan)



Bron: SEO/Elsevier (Studie & Werk, 1999-2009)

Figuur 4.2 Baanzoekduurontwikkeling van hbo-afgestudeerden in maanden (mediaan)



Bron: SEO/Elsevier (Studie & Werk, 1999-2009)

Functie en bedrijfstak

Naast de baanzoekduur bevat de Studie&Werk-database ook informatie over de functies en bedrijfstakken waarin afgestudeerde studenten terechtkomen. Tabel 4.5 laat de meest voorkomende functies zien van alumni in de relevante markt onderscheiden naar wo- en hbo-niveau en naar studiegebied. Hierin valt af te lezen dat de relevante markt vooral vacatures vult op het gebied van (bedrijfs)juristen, accountants, (kandidaats)advocaten en financieel- of beleggingsanalisten. Deze functies worden voornamelijk uitgevoerd in de zakelijke dienstverlening en bij financiële instellingen. Juridische functies worden vaak vervuld in het openbaar bestuur (zie Tabel 4.6).

Tabel 4.5 Meest voorkomende functies van alumni in de relevante markt

HBO		
Recht en Economie (MER)	Recht	Economie
Ov. financieel-administratieve funct (13%)	overige juridische functies (19%)	accountant (11%)
hoofd/mdw (financiële) administratie (6%)	hoofd/mdw juridische zaken (18%)	Ov. financieel-administratieve funct (9%)
Financieel- of beleggingsanalist (5%)	(bedrijfs) jurist (14%)	hoofd/mdw binnendienst (7%)
Ov. functies personeel & organisatie (5%)		controller, treasurer (4%)
trainee (4%)		hoofd/mdw (financiële) administratie (4%)
WO		
Recht en Economie	Recht	Economie
-	(kandidaat) advocaat (28%)	trainee (10%)
-	(bedrijfs) jurist (16%)	controller, treasurer (8%)
-	overige juridische functies (13%)	Financieel- of beleggingsanalist (7%)
-	belastingadviseur, fiscalist (8%)	accountant (7%)
-	hoofd/mdw juridische zaken (6%)	ict consultant, -strateg, -planner (7%)

Bron: SEO/Elsevier (Studie & Werk, 2007-2009)

Tabel 4.6 Grootste bedrijfstakken van alumni in de relevante markt

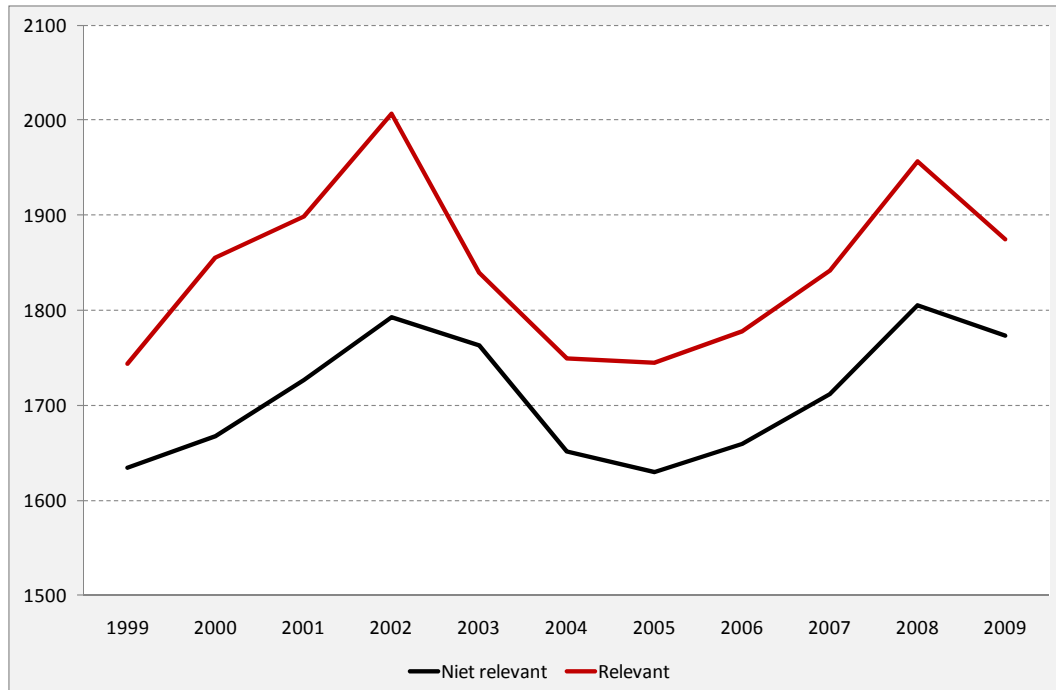
HBO		
Recht en Economie (MER)	Recht	Economie
zakelijke dienstverlening (34%)	openbaar bestuur (37%)	zakelijke dienstverlening (36%)
financiële instellingen (28%)	zakelijke dienstverlening (26%)	financiële instellingen (17%)
openbaar bestuur (15%)		industrie (10%)
industrie (4%)		detailhandel (6%)
detailhandel (3%)		openbaar bestuur (6%)
WO		
Recht en Economie	Recht	Economie
-	zakelijke dienstverlening (50%)	zakelijke dienstverlening (38%)
-	openbaar bestuur (25%)	financiële instellingen (20%)
-	financiële instellingen (6%)	industrie (11%)
-	onderwijs (4%)	openbaar bestuur (8%)
-	industrie (2%)	onderwijs (4%)

Bron: SEO/Elsevier (Studie & Werk, 2007-2009)

Salaris

De functies in de hierboven beschreven bedrijfstakken worden relatief goed betaald. Uit de figuren 4.3 en 4.4 blijkt dat alumni binnen de relevante markt iets meer verdienen dan daarbuiten¹³. Voor wo'ers is dit gemiddeld €134 netto meer per maand, voor hbo'ers €119. Een hbo'er verdiende in 2009 gemiddeld €1512 netto per maand, een wo'er €1743. Hbo MER studenten wijken ook op dit aspect nauwelijks af van de totale relevante markt.

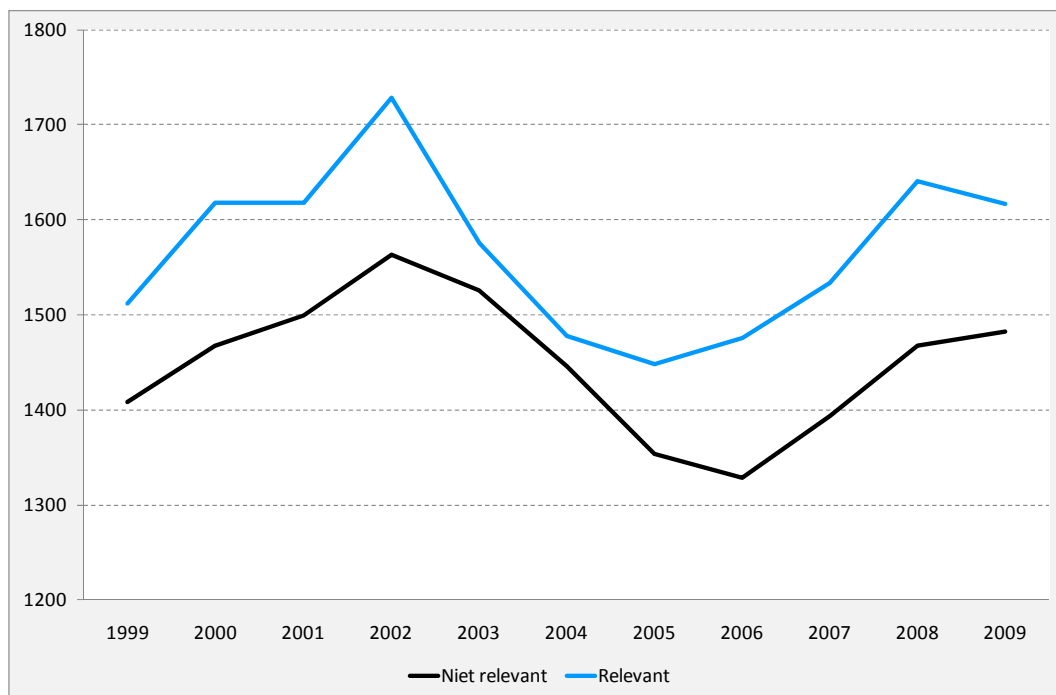
Figuur 4.3 Salarisontwikkeling van wo-afgestudeerden (netto per maand; prijzen 2009)



Bron: SEO/Elsevier (Studie & Werk, 1999-2009)

¹³ Alle bedragen zijn gecorrigeerd voor inflatie en uitgedrukt in prijzen van januari 2009.

Figuur 4.4 Salarisontwikkeling van hbo-afgestudeerden (netto per maand; prijzen 2009)



Bron: SEO/Elsevier (Studie & Werk, 1999-2009)

5 Arbeidsmarktvrage

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de behoefte van bedrijven naar IBLE. Hiertoe zijn zestien telefonische gesprekken gevoerd met potentiële werkgevers voor afgestudeerde IBLE-studenten. De geïnterviewde bedrijven zijn weergegeven in

Tabel 5.1. In deze tabel staan de bedrijven gerangschikt naar groepen, op basis van inschatting door de Erasmus School of Law. In de meeste gevallen is er gesproken met een recruiter, die de volgende vragen zijn voorgelegd:

- 1) Is IBLE alleen voldoende of toch (ook) masterniveau vereist?
- 2) Welke functies komen in aanmerking?
- 3) Wat wordt er gemist in het curriculum?
- 4) Zijn er mogelijkheden voor praktijkonderwijs?
- 5) Is het Engelstalig onderwijs van toegevoegde waarde?

Deze vragen worden in dit hoofdstuk (grotendeels) beantwoord.

Tabel 5.1 Geïnterviewde bedrijven

	Toezichhouders	Multinationals	Verzekeringsmaatschappijen	Non-profit organisaties	Universiteiten, aanverwanten	Consultancy kantoren
1.	AFM	ING Group	Delta Lloyd (= OHRA)	Greenpeace	Universiteit Leiden	Ernst & Young
2.	OPTA	Unilever	Nationale Nederlanden	Amnesty International	Asser Instituut (UvA)	KPMG
3.	NZa		AEGON		LEI (Universiteit Wageningen)	
4.			Nedasco			

De algemene indruk van bedrijven is positief. Het overgrote deel heeft behoefte aan mensen met een economische én juridische achtergrond. Slechts twee van de zestien bedrijven hebben geen interesse in IBLE (Ernst & Young en Nedasco (=dochteronderneming AEGON)). Beide bedrijven zijn erg specialistisch, waardoor mensen die van beide studiegebieden wat weten minder interessant zijn. Een aantal bedrijven is vooral geïnteresseerd in één van de studiegebieden, maar sluiten hun bedrijf niet uit als potentiële werkplek. Een voorbeeld hiervan is Amnesty International, die aangeeft dat zij geen economische functies hebben binnen hun organisatie.

Asser instituut: "Ik denk dat deze opleiding zeker aansluit bij de toekomstige ontwikkelingen in de markt."

Ondanks de positieve indruk, bestaat er een duidelijke verdeling naar het gewenste eindniveau van de student. 50% van de bedrijven neemt graag afgestudeerde bachelorstudenten aan, de andere 50% (liever) alleen masterstudenten. Binnen de 50% met interesse in bachelorniveau spelen wel een tweetal zaken. Ten eerste wordt er in een aantal gevallen onderscheid gemaakt tussen economische en juridische functies. Om een juridische functie te vervullen is vaker een masterniveau vereist dan voor een economische functie. Ten tweede geeft een aantal bedrijven

aan dat werknemers interessanter worden op het moment dat ze ook een masteropleiding hebben afgerond. Samenvattend kan dus gesteld worden dat de meerderheid van de geïnterviewde bedrijven vóór een master Economie & Recht is.

KPMG: "De combinatie van Economie & Recht is voor ons ideaal. Accountants met juridische kennis zijn voor ons complementair."

De functies die de studenten na afstuderen kunnen vervullen zijn divers. Uiteraard vallen deze binnen de gebieden Economie en Recht. Functies als beleidsmedewerker, accountant of junior zijn genoemd. Maar tevens zijn traineeships mogelijk. Ook tijdens de studie zijn er vele mogelijkheden om werkervaring of onderzoekservaring op te doen. De meeste bedrijven kunnen stageplekken/afstudeeropdrachten aanbieden. Maar ook hier is soms wel een masterniveau vereist.

AFM: "Deze mensen zijn in te zetten op allerlei toezichthoudende functies."

NZa: "Bachelors kunnen bij ons goed aan de slag als junior."

Delta Lloyd: "Deze studenten zijn zeer interessant voor onze traineeships. Binnen Delta Lloyd zijn de mogelijkheden erg groot."

De concrete wensen van bedrijven in het curriculum van de IBLE zijn minder duidelijk aan bod gekomen. Vaak bleek er te weinig kennis aanwezig om het vakkenpakket te beoordelen. Eén specifieke wens van KPMG is om meer Economie dan Recht op te nemen in het curriculum. Dit bedrijf is ook zeer geïnteresseerd om samen met de Erasmus School of Law een masteropleiding te ontwikkelen. Ook andere bedrijven zoals Unilever, Delta Lloyd, en AEGON zien hiertoe mogelijkheden.

Unilever: "Wij hebben vele 'experience cases' die relevant zouden zijn voor de IBLE en een eventuele vervolgmaster."

Als laatste aspect komt de Engelse voertaal van de opleiding aan de orde. De meerderheid van de geïnterviewde bedrijven ervaart dit niet als een toegevoegde waarde. Zij zijn vaak nationaal gericht en hebben in hun dagelijkse praktijk geen internationale contacten. Nederlands sprekende werknemers hebben daarom de voorkeur boven Engelssprekende werknemers. ING en Unilever zijn twee uitzonderingen hierop.

ING: "Internationaal gericht zijn is een pré, voor sommige functies is Engelstalige communicatie zelfs vereist."

KPMG: "Wij willen ons in de toekomst meer tot de buitenlandse markt gaan richten. Dit soort mensen kunnen wij dan goed gebruiken."

De huidige economische crisis is een belemmerde factor die in alle aspecten doorwerkt. Door bezuinigingen treden er veranderingen op in de vraag naar werknemers (o.a. vacaturestops en inkrimpingen). Ook zijn hierdoor veel meer zaken onzeker, en dat maakt het moeilijk om de arbeidsmarktkansen voor studenten in te schatten voor de toekomst. Er moet daarom rekening worden gehouden met het feit dat deze inventarisatie een momentopname is.

Box 1: Gesprek potentiële studente

“Ik ben ontzettend enthousiast en hoop echt dat deze opleiding gauw wordt gestart!”

Toevalligerwijs is er binnen deze verkenning gesproken met een potentiële studente. Zij is momenteel een International Business and Management studente, maar heeft altijd al een opleiding Economie & Recht in het Engels willen volgen. Deze heeft zij echter alleen in het buitenland kunnen vinden en was daarom van plan om haar studie in het buitenland voort te zetten. De melding over een mogelijke start van de IBLE kwam voor haar dan ook *“als een geschenk uit de hemel”*.

Bijlage A.1 Relevante masteropleidingen in Vlaanderen

Universiteit Antwerpen

Master of Applied Economic Sciences: Economic Policy

Master of Applied Economic Sciences: Business Administration

Katholieke Universiteit Leuven

Master of Economic Sciences

Master of Economics

Master of Business Economics

Master of Criminology

Relevante master-na-masteropleidingen in Vlaanderen:

Universiteit Gent

Master of Advanced Studies in European Law

Erasmus Mundus: European Master in Law and Economics

Master of European Criminology and Criminal Justice Systems

Katholieke Universiteit Leuven

Master of Laws in European and International Taxation

Master of Laws (LLM)

Universiteit van Tilburg Leuven

Master of Laws in European and International Taxation

Europa College Brugge

Master of arts in European Community Law (LLM)

Vrije Universiteit Brussel

Master of International and European Law

Universiteit Antwerpen Management School Antwerpen

Master of Public Administration

Bijlage A.2 Relevante masteropleidingen in Duitsland

Masteropleidingen	Opleidingsinstelling
Economics	
Business Consulting Master (BCM)	Furtwangen University
International Business & Intercultural Management (MA)	Heilbronn University
International management (Berlin-Dublin-Paris)	SRH University of Applied Sciences Berlin
MA International Business Administration & Foreign Trade	Worms University of Applied Sciences
MA International Marketing	Giessen-Friedberg University of Applied Sciences
MBA - NGO Management	University of Applied Sciences Bonn-Rhein-Sieg
MBA in International Business Consulting	University of Applied Sciences Offenburg
MA of Finance	University of Ulm
MSc in International Business	University of Applied Sciences Mainz
MSc International Finance	University of Nürtingen
MBA in Global Management	University of Applied Sciences Bremen
MBA in International Business Management	Furtwangen University
European Master in Business Studies	University of Kassel
MA in Economics and Management Science	Humboldt University Berlin
MA in International Business	Cologne University of Applied Sciences
MSc in Business & Law MSc in Finance	European School International University Schloß Reichartshausen Oestrich-Winkel
MSc in Economics	University of Bonn & University of Hamburg
MSc in Management	Leipzig Graduate School of Management
MSc in Management	European School International University Schloß Reichartshausen Oestrich-Winkel
MSc International Management	Reutlingen University
Financial & Managerial Accounting	Berlin School of Economics and Law
Global Management & Governance (MA)	HSBA Hamburg School of Business Administration
Goethe executive MBA & Full-Time MBA	Frankfurt University
International Economics	Berlin School of Economics and Law
International Economics and Finance	University of Magdeburg
International Marketing Management	Berlin School of Economics and Law
MA in International Business and Economics	University of Applied Sciences Schmalkalden
MBA & MSc in Management	WHU-Otto Beisheim School of Management
MBA and Engineering	Berlin School of Applied Sciences (HTW)
MBA in International Management	Pforzheim University of Applied Sciences
MA of Economics and Institutions	University of Marburg
MA of International and Development Economics	Berlin School of Applied Sciences (HTW)
MA of International Business	Berlin School of Applied Sciences (HTW)
MSc in International Economics and Economic Policy	Frankfurt University
Law	
Master of Law and Business (MLB)	Bucerius Law School/WHU-Otto Beisheim School of Management
International Strategic Management	SRH University of Applied Sciences Berlin
LLM in Finance	Institute for Law and Finance
LLM in Intellectual Property and Competition Law	Munich Intellectual Property Law Center
Master in Comparative Child Law	University of Giessen

Bijlage A.3 Relevante bacheloropleidingen in Ierland

University College Dublin (UCD)

Law (BCL)	Business & Law
Commerce - Business with Chinese Studies	Economics & Finance
Commerce	Law with French Law (BCL)
Commerce (International) - with German	Economics
Commerce (International) - with French	Law with History
Commerce (International) - with Spanish	Law with Politics
Commerce (International) - with Italian	Law with Philosophy
Actuarial & Financial Studies	Law with Economics

University College Cork

Commerce	Commerce (International) with Irish
Accounting	Commerce (International) with Chinese Studies
Business Information Systems	Law
Finance	Law and French
Commerce (International) with French	Law and German
Commerce (International) with German	Law and Irish
Commerce (International) with Italian	Law (Clinical)
Commerce (International) with Hispanic Studies	Law (International)

National University of Ireland, Galway

Commerce	Business Information Systems
Commerce (International) with French	Commerce (Accounting)
Commerce (International) with German	Corporate Law
Commerce (International) with Spanish	Civil Law
Commerce (International) with Italian	Financial Mathematics and Economics

National University of Ireland, Maynooth

Law (BCL) and Arts	Business and Management
Finance and Economics	Law and Business
Finance and Venture Management	Business and Accounting
Finance and Accounting	International Finance and Economics

University of Limerick

Law and Accounting	Business Studies
Law Plus	Business Studies with a Modern Language (French)
Economics and Sociology	Business Studies with a Modern Language (German)
Economics and Mathematical Sciences	Business Studies with a Modern Language (Japanese)
Public Administration	
International Insurance and European Studies	

Trinity College

Law	Business Studies and Polish
Law and Business	Business Studies and Spanish
Law and French	Economics/Geography
Law and German	Economics/German
Law and Political Science	Economics/History
Business, Economic and Social Studies (BESS)	Economics/Mathematics
Business and Computing	Economics/Philosophy
Business Studies and French	Economics/Psychology
Business Studies and German	Economics/Russian
Business Studies and Russian	Economics/Sociology
	Economics/Spanish

Dublin City University (via cao):

Business Studies	Accounting and Finance
European Business (French)	Economics, Politics and Law
European Business (German)	Law and Society (BCL)
European Business (Spanish)	

American College

International Business
Accounting and Finance

Institute of Business and Technology

Business

Athlone Institute of Technology

Business
Accounting
Business and Law
Accounting and Law

Institute of Technology Blanchardstown

Business
Business and Information Technology
Business
International Business

Institute of Technology, Carlow

Business (Wexford)	Business
Economic and Social Studies (Wexford)	Business - Human Resource Management
Law	Business with Law
Business - Marketing	

Dublin Business School & DBS School of Arts

Business Studies	Recreation
Business and Law	Business Studies (with one year work placement)
Business with Human Resource Management	Accounting and Finance
Business with Financial Services	Law
Business Management with Leisure and	Business with Psychology

Dundalk Institute of Technology

Accounting and Finance
Business Studies

Dublin Institute of Technology

Business and Management
Accounting and Finance

Dun Laoghaire Institute of Art, Design and Technology

Business Studies and Arts Management
Business Studies - Entrepreneurship

Griffith College

Business Studies (Cork)
Accounting and Finance (Cork)
Law (Cork)
Business Studies (Dublin)

Accounting and Finance (Dublin)
Law (Dublin)
Business and Law (Dublin)

Limerick Institute of Technology

Law and Taxation
Business (Accounting/Finance)
Business (Marketing and Management)

Business with Tourism
Business with Event Management

Institute of Technology, Sligo

Business
Accounting

Tipperary Institute

Business
Business (Clonmel)

Waterford Institute of Technology

Business
Business (with French)
Business Management with Law
Business Studies (with German)
International Business

Institute of Technology, Tralee

Business Studies

Bijlage A.4 Relevante bacheloropleidingen in VK

The University of Aberdeen

Accountancy and Economics
Economics
Economics and Finance
Economics and International Relations
Accountancy and Legal Studies
Law
Law with options in Economics

University of Abertay Dundee

Business Studies - (Law)
European Business Law
Law

Aberystwyth University

Accounting & Finance/Economics
Business Economics
Business Finance
Economics
Business Law
Criminology
Economics with Law
European Law
Law
Law with Accounting & Finance
Law with Business & Management
Law with Criminology
Law with Economics

Anglia Ruskin University

Business Economics
Business and Law
International Business Law
Law
Law and Criminology

Aston University, Birmingham

Economics and Management
International Business and Economics
Law with Management

Bangor University

Accounting and Economics
Business Economics
Business Studies and Economics
Law
Law with Accounting & Finance
Law with Business Studies
Law with Criminology

University of Bath

Economics

Birmingham City University

Accountancy and Economics
Business and Economics
Economics and Finance
Accountancy and Business Law
Business and Business Law
Business Law
Law
Law with Business Law

The University of Birmingham

Economics
International Studies with Economics
Law
Law with Business Studies

Bournemouth University

Business Studies - (Economics)
Finance and Economics
Accounting and Law
Law
Law - (Business Law)

The University of Bradford

Business Economics
 Economics
 Economics with International Relations
 Financial Economics
 International Business Economics
 International Economics
 Business Studies and Law
 Law

Bradford College: An Associate College of Leeds Metropolitan University

Business Administration
 Accountancy and Law
 Business Administration - (Law)
 Law

University of Brighton

Economics and Finance
 Law with Business

University of Bristol

Economics
 Economics and Accounting
 Economics and Finance
 Economics and Management
 Law

University of the West of England, Bristol

Business Studies with Economics
 Economics
 Business and Law
 Criminology and Law
 Law
 LLB (European and International)

Brunel University

Business Economics
 Economics
 Economics and Business Finance
 Economics and Management
 Finance and Accounting
 Law

The University of Buckingham

Business Economics
 Economics
 Economics, Business and Law
 Law with Economics

University of Cambridge

Economics
 Law

Cardiff University

Accounting and Economics
 Business Economics
 Economics
 Economics and Finance
 Economics and Management Studies

University of Wales Institute, Cardiff

Business & Management Studies with Economics
 Economics
 Economics
 Business & Management Studies with Law

University of Central Lancashire

Accounting and Economics
 Business Economics
 Economics
 Economics and Accounting
 International Business and Economics
 Accounting and Law
 Law
 Law and Business
 Law and Criminology

University of Chester

Economics
 Economics and Business
 Economics and International Business
 Economics and Law
 Economics and Management
 Economics with Accounting
 Law
 Law and Business
 Law and Criminology
 Law with Accounting
 Law with Criminology

City University

Economics
Economics/Accountancy
Financial Economics
Law

Coventry University

Accounting and Economics
Business and Economics
Business Economics
Economics
Financial Economics
Criminology and Law
Law
Law and Business

De Montfort University

Accounting and Business
Accounting and Law
Business
Business Management and Economics
Business Studies
Economics and Finance
Finance
Business and Law
Business Law
Law

University of Derby

Business (Financial Economics)
Accounting and Law
Law
Law with Criminology

University of Dundee

Business Economics with Marketing
Economics
Economics and International Relations
Financial Economics
Law

Durham University

Business Economics
Economics
Law

University of East Anglia

Business Economics
Business Finance and Economics
Economics
Economics with Accountancy
International Development with Economics
Law

University of East London

Accounting/Business Economics
Business Economics
Business Economics with Accounting
Law
Law with Accounting
Law with Business Management
Law with Criminology

The University of Edinburgh

Business Studies and Economics
Economics
Economics and Accounting
Economics and Law
Economics with Finance
Law
Law and Accountancy
Law and Business Studies
Law and Economics
Law and International Relations

Edinburgh Napier University

Accounting with Economics
Business Management with Economics
Accounting with Law
Business Management with Law
Law

The University of Essex

Accounting with Economics
Economics
Financial Economics
International Economics
Management Economics
Law
Laws (International Exchange)

University of Exeter

Business Economics
 Economics
 Economics and Finance
 Economics with Econometrics
 Law
 Law (European)

University of Glamorgan, Cardiff and Pontypridd

Business Management
 Law
 Law with Accounting
 Law with Business
 Law with Criminology

University of Glasgow

Accountancy/Economics
 Business Economics

University of Glasgow

Economics
 Economics/Business & Management
 Economics/Statistics
 Law/Business Economics
 Statistics and Economics
 Law Ordinary/Honours
 Law/Business Economics
 Law/Business Management
 Law/Economics

The University of Gloucestershire

Business Management
 Law

University of Greenwich

Accounting and Finance
 Business Economics
 Economics
 Economics and Statistics
 Law
 Law and Business
 Law and Economics

Heriot-Watt University, Edinburgh

Economics
 Economics and Accountancy
 Economics and Business Law
 Economics and Finance
 Finance and Business Law

University of Hertfordshire

Accounting/Economics
 Business Economics
 Economics
 Economics with Finance
 Law
 Law/Business
 Law/Economics

The University of Hull

Accounting and Business Economics
 Accounting and Economics
 Business Economics
 Economics
 Economics (International)
 Financial Management and Economics
 Management and Economics
 International Law
 Law
 Law with Business
 Law with Criminology

Keele University

Business Economics
 Criminology and Economics
 Economics and International Business
 Economics and Law
 Accounting and Law
 Criminology and Law
 International Business and Law
 Law
 Law with Criminology

The University of Kent

Accounting & Finance and Economics
 Business and Economics
 Economics
 Law
 Law and Accounting & Finance
 Law and Business Administration
 Law and Criminology
 Law and Economics

Kingston University

Business and Economics (Applied)
 Business Economics
 Criminology with Economics
 Economics
 Financial Economics
 International Law
 Law
 Law and Economics (Applied)
 Law with Business
 Law with Criminology
 Law with International Relations

Lancaster University

Accounting and Economics
 Business Economics
 Economics
 Economics and International Relations
 Finance and Economics
 Law
 Law (International)

University of Leeds

Business & Financial Economics
 Business Economics
 Economics
 Economics and Statistics
 International Business and Economics
 Accounting and Law
 Law
 Law and Management

Leeds Metropolitan University

Economics for Business
 Law
 Law with Criminology

University of Leicester

Business Economics
 Economics
 Economics and Law
 Financial Economics
 Law

The University of Liverpool

Business Economics
 Economics
 Law
 Law and Business

Liverpool John Moores University

Business and Economics
 Criminology
 Law

London Metropolitan University

Accounting and Business Economics
 Accounting and Economics
 Business Economics
 Business Economics and Business Law
 Economics
 Economics and Int Law & Int Politics
 Economics and International Business
 Economics and Law
 Accounting and Business Law
 Accounting and Law
 Business and Law
 Criminology and Law
 Financial Economics and Law
 Law
 LLB
 LLB (Business Law)

**London School of Economics and
Political Science (University of London)**

Econometrics & Mathematical Economics
 Economics
 Law

Loughborough University

Business Economics and Finance
 Economics
 Economics with Accounting

The University of Manchester

Accounting and Economics
 Business Studies and Economics
 Economics
 Economics and Criminology
 Economics and Finance
 Law
 Law with Criminology

The Manchester Metropolitan University

Business Economics
 Business Economics/Criminology
 Business/Economics
 Criminology
 Law
 Criminology/Economics
 Economics
 Economics and Finance

Middlesex University

Accounting and Business Economics
 Accounting and Finance
 Business Accounting
 Business Administration
 Business and Business Economics
 Business and Statistics
 Business Economics
 Business Economics and Statistics
 Law
 Law and Business

Newcastle University

Economics
 Economics and Business Management
 Economics and Statistics
 Financial and Business Economics
 Law

University of Wales, Newport

Accounting and Economics
 Accounting and Law
 Business and Economics
 Economics and Law
 Business and Law

University of Northampton

Economics/Accounting
 Economics/Business
 Economics/Criminology
 Law
 Law/Accounting
 Law/Business
 Law/Criminology
 Law/Economics

Northumbria University

Business with Economics
 Law (Exempting)

The University of Nottingham

Economics
 Economics and Econometrics
 Economics and International Economics
 Law

Nottingham Trent University

Business
 Business Economics
 Business Management and Accounting & Finance
 Business Management and Economics
 Economics
 Criminology
 Law
 Law with Business

Oxford University

Economics and Management
 Law

Oxford Brookes University

Economics, Finance and International Business
 Economics/International Relations
 Business Management/Law
 International Relations/Law
 Law

University of Plymouth

Business Economics
 Business Economics with Accounting
 Economics
 Economics with International Relations
 Economics with Law
 Financial Economics
 International Business Economics
 Economics with Law
 Law
 Law with Business
 Law with International Relations

University of Portsmouth

Accounting and Business
 Business Economics
 Business Economics with Business Law
 Economics
 Business Economics with Business Law
 Law
 Law and International Relations
 Law with Business

Queen Mary, University of London

Economics
 Economics and Finance
 Law

Queen's University Belfast

Business Economics
 Economics
 Economics and Accounting
 Economics with Finance
 Law

The University of Reading

Accounting and Economics
 Business Economics
 Economics
 Economics and Econometrics
 International Relations and Economics
 Law

Richmond, The American International University in London

Economics

The Robert Gordon University

Management with Economics
 Law
 Law and Management

Royal Holloway, University of London

Economics

The University of Salford

Business with Economics
 Business and Management Studies with Law
 Law with Criminology
 Law with Finance
 LLB (Hons) Bachelor of Laws

School of Oriental and African Studies (University of London)

Economics
 Law
 Law and Economics

The University of Sheffield

Accounting & Financial Management and
 Economics
 Economics
 Law
 Law and Criminology
 LLB in Law (European and International)

Sheffield Hallam University

Business Economics
 Business Law
 Criminology
 Law and Criminology
 LLB (Law)

University of Southampton

Accounting and Economics
 Economics
 Economics and Actuarial Science
 Economics and Finance
 Law
 Law (International Legal Studies)

Southampton Solent University

Accountancy
 Accountancy and Finance
 Finance with Business Management
 Business Management with Commercial Law
 Law
 Criminology
 LLB (Hons)
 LLB (Hons) with Business Management
 LLB (Hons) with Criminology
 LLB (International only)

University of St Andrews

Economics
 Economics-International Relations
 Economics-Statistics
 Financial Economics

Staffordshire University

Accounting and Economics
 Business Economics
 Business Management
 Economics with Legal Studies
 Business Studies and Legal Studies
 LLB
 LLB (Business Law)
 LLB with Accounting
 LLB with Business Studies
 LLB with Economics

The University of Stirling

Accountancy and Economics
 Economics
 Economics and Finance
 Economics and Law
 Accountancy and Business Law
 Business Law
 Business Studies and Law
 Criminology and Law
 Economics and Law
 Finance and Law
 Law

The University of Strathclyde

Accounting and Economics
 Economics
 Economics and Business Law
 Economics and Finance
 Economics and Law
 Economics and Management
 International Business - (Economics)
 Accounting and Business Law
 Finance and Business Law

University of Surrey

Business Economics
 Business Economics with Finance
 Economics
 Law
 Law with Criminology
 Law with International Studies

University of Sussex

Economics
 Economics and International Relations
 Mathematics with Economics
 Law
 Law and Business
 Law with International Relations

Swansea University

Business Economics
 Business Economics with a year abroad
 Business Economics with Accounting
 Business Management and Economics
 Economics
 Economics with a Year Abroad
 Financial Economics
 Financial Economics with Accounting
 International Business Economics
 Law and Economics
 Law
 Law with Business

Teesside University

Business with Law
 Law
 Law with Criminology

University of Ulster

Business Economics
Economics
Law
Law with Accounting
Law with Economics

University of the West of Scotland

Business Economics
Law

University College London (University of London)

Economics
Economics and Statistics
Statistics, Economics and Finance
Law

The University of Warwick

Economics
European Law
Law
Law and Business Studies

University of Westminster

Business Economics
Business Management (Commercial Law)
European Legal Studies
Law

University of Worcester

Business, Accountancy & Economics
Business, Management & Economics

The University of York

Economics
Economics and Finance
Law

University of Bedfordshire

Criminology
Law

Birkbeck, University of London

Law

Blackburn College

Law: Multimode

The University of Bolton

Accountancy and Law
Business Management and Law
LLB Law
LLB Law with Accountancy
LLB Law with Business Management

BPP College Of Professional Studies

LLB
LLB (Business Law)

Buckinghamshire New University

Business Law
Criminology
Law

Canterbury Christ Church University

Law

Cardiff University

Law
Law and Criminology

Croydon College

Law

University of Cumbria

Accountancy and Law
Criminology and Law
Law

Doncaster College

Law and Criminology

East End Computing and Business College

Bachelor of Law

Edge Hill University

Law
Law with Criminology
Law with Management

Glasgow Caledonian University

Business Law

LLB Law

Holborn College

Business Administration with Law

Law

The University of Huddersfield

Law

Law and Accountancy

Law and Business

LLB Business Law

King's College London (University of London)

Law

Leeds Trinity University College

Business with Law

University of Lincoln

Criminology and Law

Law

Law and Business

Law and Finance

Liverpool Hope University

Business Management and Law

The London College

Business Law

London South Bank University

Law

Law with Accounting

Law with Criminology

University Centre Peterborough

Business and Law

Ruskin College Oxford

Law

South East Essex Colleg

Business Studies - (Law)

University of Sunderland

Business Management and Law

Business Management with Criminology

Criminology

Law and Criminology

LLB Law (Qualifying)

Thames Valley University

Criminology with Law

LLB

Warrington Collegiate

Business (Law)

University of Wolverhampton

Accounting and Law

Business and Law

Finance and Law

Law

University of Winchester

Accounting and Law

Law

Law and Business Management

Worcester College of Technology

LLB Bachelor of Law



seo economisch onderzoek

Roetersstraat 29 · 1018 WB Amsterdam · T (+31) 20 525 16 30 · F (+31) 20 525 16 86 · www.seo.nl